

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GERONTOLOJİ BÖLÜMÜ

YAŞLI BİREY-ÇEVRE UYUM ÖLÇEĞİ: ÖLÇEK
GELİŞTİRME, GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK
ÇALIŞMASI

Öğrencinin
Halil İMANCIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2024-ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GERONTOLOJİ BÖLÜMÜ

YAŞLI BİREY-ÇEVRE UYUM ÖLÇEĞİ: ÖLÇEK
GELİŞTİRME, GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK
ÇALIŞMASI

Öğrencinin
Halil İMANCIOĞLU
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Nilüfer KORKMAZ YAYLAGÜL

“Kaynakça gösterilerek tezimden yararlanılabilir”

2024-ANTALYA

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma jürimiz tarafından Anabilim Dalı
.....Programında tezi olarak kabul
edilmiştir. .../...../.....

İmza

Tez Danışmanı :
(Ünvanı, Adı Soyadı)
(Üniversite)

Üye :
(Ünvanı, Adı Soyadı)
(Üniversite)

Üye :
(Ünvanı, Adı Soyadı)
(Üniversite)

Üye :
(Ünvanı, Adı Soyadı)
(Üniversite)

Üye :
(Ünvanı, Adı Soyadı)
(Üniversite)

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun
görölmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve
...../..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı beyan ederim.

Öğrencinin
Halil İMANCIOĞLU
İmza

Tez Danışmanı
Nilüfer KORKMAZ YAYLAGÜL
İmza

TEŐEKKÖR

Öncelikle tez çalışmam boyunca bana yol gösteren, destek ve önerilerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Nilüfer Korkmaz Yaylagöl Hocam'a emeği ve sabrı için; çalışmalarımızda öneri ve katkılarını eksik etmeyen Nimet İMANCIOĞLU'na, Gerontoloji doktora öğrencisi Yařar AY'a, Yavuz TEKİN'e teşekkür ederim.

Bu çalışmanın gerçekleşmesine katkı sağlayan moral ve desteklerini eksik etmeyen ailem ve arkadaşlarıma içtenlikle teşekkür ederim.

ÖZET

Amaç: Ev ve yaşam çevresi özellikleri, bireysel maddi kapasite ve mahalle özellikleri, sosyal ağlar, hareketlilik gibi yaşlının yaşam çevresi ve iyi olma durumunu etkileyecek çevresel özelliklerin bütüncül bir şekilde ele alınarak Yaşlı Bireyler İçin Birey-Çevre Uyum Ölçeğinin geliştirilmesidir. Bu sayede birey çevre uyumunu ölçebilecek bir ölçekle, literatüre ve konuda yapılacak ulusal araştırmalara katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Yöntem: Genel amaç doğrultusunda Türkçe ve İngilizce eserler taranmış, elde edilen bilgiler değerlendirilmiş ve birey çevre uyumunu açıklayabilecek boyutlar elde edilmiştir. Bu özelliklerden hareketle 66 maddelik soru havuzu oluşturulmuştur. Ölçeğin kapsam geçerliliği için yapılan uzman değerlendirmeleri ve yapı geçerliliği için yapılan faktör analizleri doğrultusunda 66 maddelik soru önermesinden, 28 soru önermeli ölçek son haline getirilmiştir.

Bulgular: 28 maddeden ve beş alt boyuttan oluşan ölçeğin örneklem grubu üzerinde uygulanması ile ölçeğin toplam varyansın %64,68'ini açıklayabildiği ve güvenirlik analizi ile elde edilen Cronbach's Alpha değerinin 0,94 olduğu sonucu elde edilmiştir. Ölçeğe ait alt boyutların faktör yükleri, korelasyon analizi ve uyum değerleri incelenmiştir.

Sonuç: Oluşturulan ölçeğin farklı örneklem grupları üzerinde uygulanması ile elde edilecek bulguları desteleyeceği ve çalışmanın yapılabilecek yeni araştırmalarla alana katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Yaşlı Birey-Çevre Uyum, Ölçek Geliştirme

ABSTRACT

Purpose: To develop the Person-Environment Adaptation Scale for Elderly Individuals by holistically considering environmental characteristics that will affect the living environment and well-being of the elderly, such as home and living environment characteristics, individual financial capacity and neighborhood characteristics, social networks, and mobility. In this way, it is aimed to contribute to the literature and national research on the subject with a scale that can measure individual-environment adaptation.

Method: According to the aim of the research, the information obtained by scanning Turkish and English literature was evaluated and the characteristics that could explain the adaptation of the individual to the environment were listed. Based on these features, a question pool of 66 items was created. In line with the expert evaluations made for the content validity of the scale and the factor analyses made for the construct validity, the scale with 28 question propositions was finalized from the 66-item question proposition.

Findings: By applying the scale consisting of 28 items and five sub-dimensions on the sample group, it was concluded that the scale could explain %64,68 of the total variance and the Cronbach's Alpha value obtained through reliability analysis was 0.94. In addition, factor loadings, correlation analysis and fit values of the sub-dimensions of the scale were examined.

Conclusion: It is thought that the created scale will support the findings obtained by applying it on different sample groups and this research can add a valuable contribution to the field.

Key Words: Old Age, Older Person-Environment Compatibility Scale Development

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLOLAR	v
ŞEKİLLER	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR	vii
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Yaşlanma ve Yaşlılık.....	4
2.2. Çevresel Gerontoloji	6
2.3. Çevre Gerontolojisindeki Model ve Perspektifler.....	8
2.3.1. Baskı-Uyum Modeli	8
2.3.2. Birey- Çevre Uyum Modeli	10
2.3.3. Sosyal Ekoloji ve Birey- Çevre Stres Modeli	10
2.3.4. Yere Bağlanma	11
2.3.5. Yaşlılıkta Birey-Çevre Alışverişi Modeli	11
2.3.6. Birey, Çevre ve Birey-Çevre İlişkisinin Yaşlıların Konut Memnuniyeti Üzerine Etkisi Modeli	13
3. YÖNTEM.....	14
3.1. Araştırmanın Amacı	14
3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	14
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	15
3.4. Örneklem ve Analiz Yöntemi.....	16
3.5. Ölçeğin Geliştirilmesi ve Aşamaları	17
4. BULGULAR.....	26
4.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular	26
4.2. Yapı Geçerliliği ve Güvenirliliğe İlişkin Bulgular	27
4.3. Alt Boyutlara İlişkin Korelasyon Analizi Bulguları	33
4.4. Uyum İndekslerine İlişkin Bulgular	34
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	36
5.1. Yaşlı Birey-Çevre Uyum Ölçeğinin Geliştirilmesi	37
5.2. Yaşlı Birey-Çevre Uyum Ölçeğinin Geçerliliği.....	37

5.3. Yaşlı Birey-Çevre Uyum Ölçeğinin Güvenirlik Analizi	38
6. ÖNERİLER	39
KAYNAKÇA	40
ÖZGEÇMİŞ.....	44

TABLÖLAR

Tablo 2.1. Yaşlılık Tanımları	5
Tablo 3.1. Örneklem Büyüklükleri.....	16
Tablo 3.2. İlk Madde Havuzunu Değerlendiren Uzmanların Unvan Dağılımları.....	20
Tablo 3.3. Uzman Sayısına Göre Geçerli Olacak Minimum Kapsam Geçerlilik Oranları	22
Tablo 3.4. İlk Madde Havuzu İçin Elde Edilen KGO Oranları.....	23
Tablo 3.5. 0,05 Anlamlılık Düzeyinde KGO'ların Minimum / Kritik Değerleri (KGÖ=CVRcritical) Kabul Edilebilir Oranları.....	25
Tablo 4.1. Demografik Yaş Özelliklerine İlişkin Dağılım (n:400)	26
Tablo 4.2. Demografik Cinsiyet Özelliklerine İlişkin Dağılım (n:400)	26
Tablo 4.3. Demografik Medeni Durumlarına İlişkin Dağılım (n:400).....	26
Tablo 4.4. Demografik Eğitim Seviyelerine İlişkin Dağılım (n:400)	27
Tablo 4.5. Güvenirlilik ve KMO Değerlerine İlişkin Bulgular	28
Tablo 4.6. Faktör Analizine İlişkin Bulgular	29
Tablo 4.7. Alt Boyutlara Ait Korelasyon Analizi Bulguları	33
Tablo 4.8. Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndekslerine İlişkin Bulgular	34

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Birey ve Çevre İlişkisini Ele Alan Teorilerin Tarihsel Gelişimi	6
Şekil 2.2. Baskı-Uyum Modeli	9
Şekil 2.3. Yaşlılıkta Birey-Çevre Alışverişi	12
Şekil 2.4. Birey, Çevre ve Birey-Çevre Uyumu'nun Yaşlı Sakinlerin Konut Memnuniyeti ve İyilik Hali.....	13
Şekil 3.1. Ölçek Geliştirme Süreci Aşamaları	17
Şekil 3.2. Araştırma Modeli	19

SİMGELER ve KISALTMALAR

B-Ç: Birey-Çevre

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

KGİ: Kapsam geçerlik indeksleri

KGO: Kapsam geçerlilik oranı

KGÖ: Kapsam geçerlilik ölçütleri

OECD: Ekonomik, Kalkınma ve İş birliği Örgütü

P-E: Birey-Çevre

PPFM-OA: Person–Place Fit Measure for Older Adults

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Tüm dünyada doğum oranlarındaki düşüş, hijyen konusunda artan bilinç gibi faktörlerin yanında doğumda beklenen ömrün uzaması, refah düzeyinin artması, toplam nüfus içerisindeki yaşlı oranının bağıl olarak artışına neden olmaktadır (Eser & Aksu, 2021). Yaşlılık, zaman içinde bireyin, değişen çevreye uyum sağlayabilme yeteneğindeki azalmayla birlikte içsel ve dışsal etkenler arasında denge kurma kapasitesinin gerilemesi olarak ifade edilebilir (Kutsal, 2003).

T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020), yayınlamış olduğu raporda, yapılan nüfus projeksiyonlarına istinaden yaşlı nüfus oranının 2025 yılında %11, 2030’da %12,9, 2040’da %16,3, 2060’da %22,6 ve 2080’de ise %25,6’ya ulaşacağı tahmin edilmektedir. Yaşlı nüfustaki artış nedeniyle gün geçtikçe yaşlılıkla ilgili fiziksel, ruhsal, ekonomik ve yaşlı dışındaki çevresel koşullardan kaynaklanan sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların çözümleri üzerine yapılan gerontolojik araştırmalar; yaşlıların karşılaştıkları sosyal, fiziksel ve sağlık ile ilgili sorunların, yaşlıların yaşadıkları yer ve çevreyle de ilgili olduğuna, yaşlıların yaşadıkları çevrenin düzenlenmesinin bu sorunların çözülmesine katkı sağlayacağına vurgu yapmaktadır (Kurt, 2008).

Birey-çevre ilişkisi bağlamında Türkiye’de yapılan çalışmalar genellikle yerinde yaşlanma konseptine odaklanmıştır ve Türkiye’de yerinde yaşlanma üzerine yapılan çalışmalar son günlerde hız kazanmasına rağmen nispeten yenidir. Bu çalışmalar genellikle yerinde yaşlanma konseptini açıklayan çalışmaların yanı sıra yerinde yaşlanma bağlamında konut kullanımı, yerinde yaşlanmaya yönelik yerel yönetim uygulamaları, yerinde yaşlanma ve yaşam doyumu üzerinedir (Yılmaz, 2020; Korkut ve Dikmen, 2020; Durdubaş, 2019; Esendemir, 2016; Kalıncara ve Arpacı, 2016; Kalıncara, 2015; Çakmak, 2014; Kalıncara ve Arpacı, 2013). Yalnızca Kalıncara ve Kapıkıran (2017), yaptıkları çalışmada “Yerinde Yaşlanma Ölçeğini” alana kazandırmışlardır.

İngilizce literatürde ise Eva Kahana (1982), hem yaşlı yetişkinlerin hem de çevrelerin heterojenliğinden hareketle, davranışın yalnızca bireysel ve çevresel özelliklerden değil, aynı zamanda uyum derecesi tarafından da etkilendiğini öne sürerek Birey-çevre modelini geliştirmiştir. Eva Kahana (1982)’a göre uyum, bireyin tercihleri ile çevrenin

algılanan nitelikleri (güvenlik, uyarım, etkileşim) arasındaki olumlu ilişkilerdir (akt. Moore, 2018). Birey-Çevre uyum modeli, bir kişinin kendi çevresine nasıl “uyumlu olduğunu” anlamaya ve çevrenin yaşlı yetişkinlerin sağlığı ve yaşam kalitesi üzerindeki rolünü açıklamaya çalışır. Çevresel faktörler bir bireyin yetkinliklerini bastırduğunda (yani, birey işlevsel kırılganlık yaşadığında), yerinde yaşlanma olasılığı daha düşüktür. Lawton (1977), konut ve konut tasarımını ele alarak Birey-Çevre Uyum modelinin nicel yönünü oluştururken; nitel ve coğrafi bir perspektiften ele alan Rowles (1978) yaşlı insanların, bağlılığının onların kişisel kimlik inşalarıyla bağlantılı olduğunu öne sürer. Rowles (1983), kişinin yer hakkındaki düşüncelerini; çocukluğun geçtiği, anıların biriktiği, eski eşyaların olduğu, kişiliğin ve otobiyografinin olduğu yer ‘landscapes of memories’ olarak ifade etmektedir (akt. Park, Han, Kim ve Dunkle, 2015). Bu bağlamda “yerinde olma” ve daha yaşlı yetişkinlerin kimliğinin günlük yaşamlarında bir yere nasıl bağlanabilecekleri ve yerinde yaşlanma konseptinin geliştirilmesi üzerine çalışan Weil (2019) “Person-Place Fit Measure for Older Adults” (PPFM-OA) (Yaşlı Yetişkinler için Kişi-Yer Uyum Ölçeği) ölçeğini geliştirmiştir. Weil (2019), yaşlı bireyler için yerle ilgili yeni ve çoklu alanları içeren geçerli ve güvenilir puanlara sahip ölçüm aracı geliştirmek için yerinde yaşlanma kavramını genişleterek, mahalle “yer”i, yapıli çevre (binalar), sosyal çevre (sosyal ağlar), kurum ve kuruluşlar (sağlık) ve sakinlerin ırk, etnik köken, sosyal sınıf, cinsiyet durumunu birlikte değerlendiren, teknolojik gelişmeleri de içine alan Yetişkinler için Kişi-Yer Uyum Ölçeği’ni oluşturmuştur. Araştırmacılar herhangi bir alanda ölçek ile çalışma yapacakları zaman; ilki yeni bir ölçek geliştirmek, diğeri ise geliştirilen geçerli ve güvenilir bir ölçeği kullanılacak dile çevirerek kullanmak olmak üzere iki seçeneği değerlendirmektedirler. Ölçek uyarlama çalışmalarında kültürel yapı, dil ve psiko-sosyal yapıların uyarlanması ölçekteki her bir maddenin doğru ve uygun olarak çevrilmesi zor bir seçenektir (Gökçe ve Orhan, 2011).

Yaşam çevresine yaşlı bireyin uyumu, bireyin kapasitesi, sağlık durumu ve yaşanan yerin maddi ve sosyal kapasitesi değişkenleri ile birlikte ele alınmaktadır. Ancak yerinde yaşlanma konsepti genel olarak birey çevre uyumunu açıklamaya yetmemektedir. Yerinde yaşlanma konsepti genel olarak bireyin yere aidiyet duygusunu ve sosyal bağlantılarını kapsamaktadır. Yerinde yaşlanma kavramını holistik bakış açısıyla ele alarak yerinde yaşlanma konseptinin kapsayamadığı özellikle materyal kaynaklı bileşenlerin birey çevre uyumu için göz önünde

bulundurulması gerekmektedir. Bu nedenle literatüre yaşı birey-çevre uyum kavramının kazandırılması gereklidir. Sosyal ağlar ve yere atfedilen anlamlar kadar materyal kaynaklar ve teknolojinin de birey-çevre etkileşiminde göz önünde bulundurulması gereklidir. Yaşam çevresi ile ilgili bu hedefleri içeren Yaşı Birey-Çevre Uyum Ölçeği yaşı bireylerin bireysel ve materyal kapasiteleri ile çevre kapasitesini tespit etmeyi ve uygunluk düzeyini ölçmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda yaşı bireylerin çevre ile uyumunu ölçmek için literatüre ve bu konuda yapılacak ulusal araştırmalara katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı Yaşı Bireyler İçin Birey-Çevre Uyum Ölçeği: Ölçek Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmasını gerçekleştirmektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yirminci yüzyılda meydana gelen teknolojik ve bilimsel ilerlemeler hastalıkların daha erken teşhis edilmesine, hastalıkların tedavi edilmesi sağlanarak önlenmesine, koruyucu sağlık hizmetlerinin gelişmesine, doğum oranlarında azalmaya, dolayısıyla yaşlı nüfusun sayısal ve oransal olarak artmasına ve böylece demografik değişimlerin meydana gelmesine neden olmaktadır.

2.1. Yaşlanma ve Yaşlılık

Yaşlanma: Yaşlılık ve yaşlanma terimlerinin birbirinden ayrılması gerekmektedir. Yaşlanma bir süreci, yaşlılık daha çok bir dönemi ifade etmektedir (Özkan, 2017).

Yaşlılık: Yaşam boyunca gelişim süreci ve olgunlaşma ile kendine özgü fizyolojik ve psikolojik değişimlerin meydana geldiği son evredir. Yaşlanma, kişiden kişiye anlamı değişen, kişilerin kendi kafasında oturttukları sübjektif bir sözcüktür. Genel anlamıyla yaşlılık algılamada, bellek ve yaratıcılıkta yeteneklerinin azalması ile ortaya çıkan bir durumdur. Diğer bir deyişle kendini yaşlı hisseden, yaşlı gibi davranan, bir insan yaşlanmış demektir (Özkan, 2017).

Yaşlılık dönemi bireyin, modern dönemde üretici ve tüketici rollerini dışında bırakan, rol, statü kayıplarının yaşandığı, fiziksel gücün, organizmanın dış çevreye uyumunun ve stresörlere direncinin azaldığı; bağımlılığın, kaza riskinin, yeti yitimlerinin, bağışıklığın zayıflamasından dolayı hastalıklara yatkınlığın ve ilaç kullanımının fazlaştığı bir evre olarak, sağlık, ekonomik ve yönetim sistemleri ile ilişkili çok boyutlu hizmetlere ihtiyaç duyulan bir halk sağlığı sorunu olarak da görülmektedir (Kurt, Beyaztaş ve Erkol, 2010).

Yaşlılık kavramına ilişkin çok çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır ve bu tanımlamalar birbirini tamamlar niteliktedir. Temel başlıklar halinde ele alınacak olursa; biyolojik yaşlılık, kronolojik yaş, psikolojik yaş ve sosyal yaşlanma şeklinde yaş ve yaşlanma tanımları yapılmaktadır (Öztürk, 2015).

Yaşlılık yalnızca biyolojik ve kronolojik yaşlılık dönemi şeklinde ele alınmamalıdır. Kronolojik yaş, yaşlanma sürecinin nasıl şekillendiğine ilişkin bilgi vermez; bu yüzden yaşlılığı çok yönlü ele almak gerekmektedir. Sosyal, psikolojik ve kültürel yönlerin birlikte ele alınması, yaşlılığın anlaşılmasını mümkün kılmaktadır (İçli, 2008).

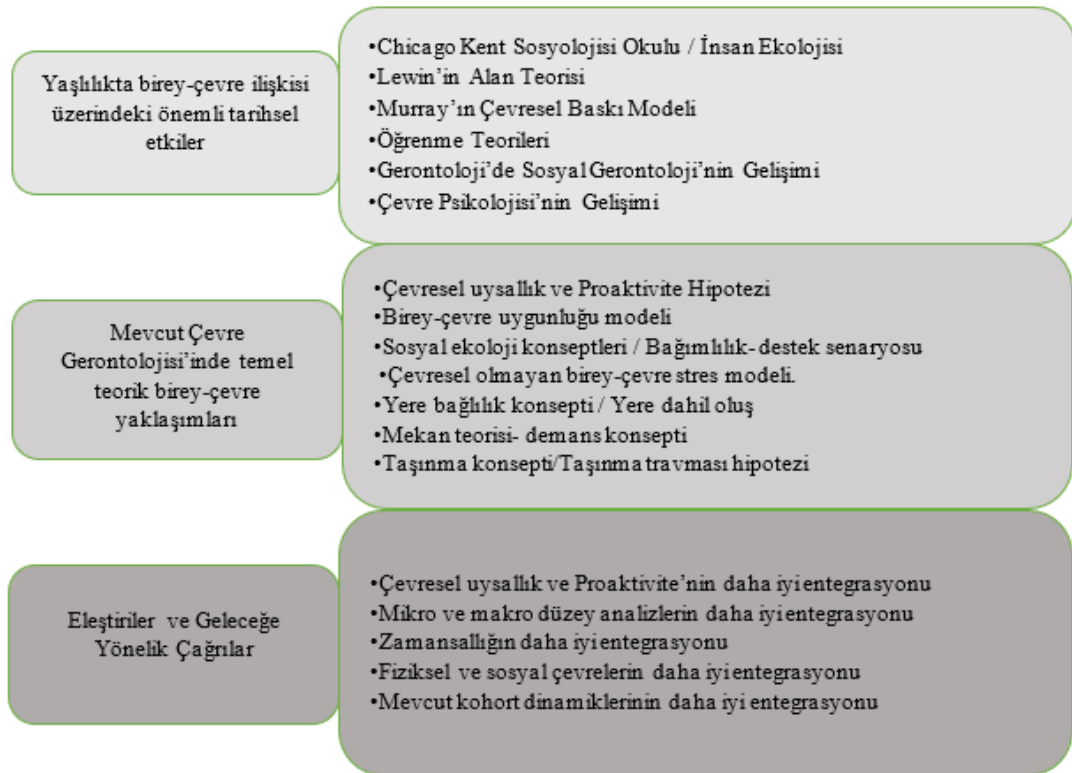
Tablo 2.1. Yaşlılık Tanımları

Biyolojik Yaşlılık	Organizmadaki işlevlerin azalması sonucu hücre kayıplarının yaşanmasıdır (Abduşoğlu, 2012; akt. Öztürk H., 2015). Biyolojik yaşlılığın tam karşılığını verebilen kelime ise “senescere”den (büyüme) kaynak alan v e Latince olan “senescence”; olgunlaşmadan ölüme kadar geçen tüm süreyi ifade etmektedir. Gerontolojik yaklaşıma göre ise, “sadece ölümlle sona eren hücrenel düzeydeki büyüme kapasitesinin ifadesidir” (Armandola, 2005).
Kronolojik Yaş	İnsanın doğumundan ölümüne kadar geçen yaş evrelerinin kategoriler halinde değerlendirildiği bir kavramdır (Aközer, Nuhrat, ve Say, 2011).
Psikolojik Yaş	Yaşlılık dönemine psikolojik boyutta bakıldığında, kronolojik yaştan ilerlemesine bağlı olarak kişilerin algılama, öğrenme, problem çözme gibi bellek gücüne ilişkin farklı alanlara yönelik uyum sağlama özelliğinde oluşan değişimleri içerdiği görülmektedir. Bu açıdan kişinin fiziksel kayıplarına paralel olarak oluşan davranışsal uyum yeteneğinde ortaya çıkan yaşa bağlı değişimler psikolojik yaşlanmayı oluşturmaktadır (Eyüpoğlu, Şişli, ve Kartal, 2012).
Sosyal Yaşlanma	Bireyin toplumdaki sosyal ilişkilerinin, aile hayatının, çalışma hayatının, yaşamdaki görev ve rollerinin çeşitlenmesi ve değişmesi, biriken yaşam deneyimleri olarak anlaşılmaktadır. Örneğin, erkek genç iken başlayan baba olma rolünü sürdürürken, yaşlandığında bu rollerine büyükbabalık rolü de eklenir. Toplumun insanların yaşlanmasına etki etmesi ve bundan etkilenmesi sosyal yaşlanma olarak ifade edilebilir (Özkan, 2017).

Kişisel alan ve kişisel yer tanımlama anlayışı yaşla birlikte gelişmekte ve özellikle ileri yaşlılıkta bu tanımlamalar farklı anlamlar kazanmaktadır. Yaşanılan yer, yaşanılan konutun günlük kullanımının desenli ritmi ve rutini, yerinde olmayı, yerle uyum içinde olmayı ve burada meydana gelen olaylar aracılığıyla yerle ilgili anlamların biriktirilmesini sağlamaktadır. Bağımsızlık duygusu genişledikçe, bireyin kendisini, kişiliğini yansıtan eserler ve değerli eşyalarla çevreleyerek kişisel yer tanımlamasını pekiştirdikçe artan bir eylemlilik ve iyilik hali sergilemektedir (Rowles, 2018). Aynı zamanda yerinde yaşlanma ve bireyin çevre ile uyum içinde olması yaşlının yaşam kalitesini iyileştirmekte, toplumsal saygınlığını ve benlik saygısını arttırmaktadır (Kalınkara ve Arpacı, 2013).

2.2. Çevresel Gerontoloji

Çevresel gerontoloji, yaşlanan kişiler ile fiziksel ve sosyal çevreleri arasındaki karşılıklı ilişkilerin ve bu ilişkilerin yaşlı insanlar için sonuçlarına dair derinlemesine bir anlayışın geliştirilmesini vurgulamaktadır. Gerontolojinin bu alanı, psikoloji, sosyoloji, mimari, sosyal coğrafya, ergoterapi gibi disiplinleri içererek, yaşlanmadaki birey-çevre (b-ç) değişim süreçlerinin zorunlu olarak disiplinler arası anlayışına vurgu yapmaktadır. Çevresel gerontolojinin amacı, yaşlanan kişinin fiziksel-sosyal çevresi ile olan ilişkisini ortaya koymak, açıklamak, tanımlamak ve optimize etmektir. Örneğin ev hem yerleşik kültürel uygulamalar yoluyla inşa edilen fiziksel bir yapı hem de kişinin partneriyle belirgin bir yakınlık, sosyal etkileşimler, bağlanma, normallik ve kaybın simgelenmesiyle anlam kazanan bir yer olarak ifade edilmektedir (akt. Wahl ve Weisman, 2003; Wahl ve Oswald, 2010). Birey-çevre ilişkisi, yaşlılıkta iyilik halini ve yaşam sürecinde yaşlılığın, çevre tarafından şekillenen ve etkilenen bir süreç olması yönüne vurgu yapmaktadır. Çevre gerontologları, bireyin yaşlandıkça yaşadığı yere bağlandığı sosyal ve fiziksel çevresine karşı hassas ve kırılgan olduğu üzerinde durmaktadırlar (Lawton, 1977; akt. Iecovich, 2014; Lawton ve Nahemow 1973).

Şekil 2.1. Birey ve Çevre İlişkisini Ele Alan Teorilerin Tarihsel Gelişimi (Peace, Wahl, Mollenkopf ve Oswald, 2007, s. 211).

Şekil 2.1’de birey ve çevre ilişkisini ele alan teorilerin tarihsel gelişimi görülmektedir (Peace, Wahl, Mollenkopf ve Oswald, 2007). Çevre gerontolojisinin “doğumu” Kleemeier’in (1959) “Davranış ve beden ve dış çevrenin organizasyonu” (“Behavior and the organization of the bodily and external environment”) çalışmasına dayanmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışma, 1920’lerde ve 1930’larda Şikago Okulu Kent Sosyolojisi çalışmaları dahil olmak üzere, sosyolojik ve ekolojik geleneklerden gelen yazarlardan etkilenmiştir (Park vd., 1925; akt. Peace vd., 2007). 1920’li yıllarda Chicago’da yaşanan kentsel problemleri araştıran Park, Burgess ve öğrencileri, “Kent ekolojisi teorisi”ni ileri sürmüşlerdir. Bu teoriye göre, doğada olduğu gibi, çeşitli güç dengeleri kentsel çevreyi, şekillendirmektedir (Park, Burgess ve McKenzie, 1925; akt. Pamuk, 2017).

Alman kişilik araştırmacısı olan Murray (1938), "baskı (press)" terimini, kişisel gelişimin bir parçası olarak nitelendirmiş ve bireyin bulunduğu durumdan hem nesnel hem de öznel olarak nasıl etkilenebileceğini açıklamak için “baskı (press)” terimini kullanmayı tercih etmiştir (akt. Peace vd., 2007).

1950 ve 1960’larda, eğitim ve psikoloji ile ilgili öğrenme teorileri, insan gelişiminin tüm aşamalarında çevrenin belirleyici bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum çevre gerontolojisinin önemini ortaya koymaktadır (Baltes ve Cartensen, 1996; akt. Peace, Wahl, Mollenkopf ve Oswald, 2007). Bu dönemde Lewin (1951)’e göre, davranış birey ve çevrenin fonksiyonu olarak düşünülmelidir. Lewin ortaya koyduğu “Alan Teorisi” ile birey-çevre (b-ç) ilişkisini, $D = f(B, Ç)$ şeklinde bir denklemle ortaya koymaktadır (Lewin, 1951; akt. Rowles ve Bernard, 2013).

Eğitim alanında en köklü yaklaşım, başlı başına kronolojik yaşın öğrenmeyi etkilemediğinin, zorlayıcı ve bireyin zayıf olduğunu düşündürücü fiziksel ve zihinsel işlevsellikte yaşa bağlı kayıplara yol açan çevrenin de negatif etkileyebileceğinin ortaya konmasıdır (Seligman, 1975). Bu yaklaşım, sonra ortaya çıkan ileri yaşta bireyin çevre koşullarına uyum sağlayabileceği ve üretken olmayı devam ettirebileceği görüşüne temel oluşturmuştur (akt. Peace, Wahl, Mollenkopf ve Oswald, 2007).

20. yüzyılın ikinci yarısında, sosyal bilimlerin etkisiyle birlikte, ekonomik koşullar, aile ve sosyal çevrenin yanı sıra konut ve mahalle kalitesi gibi sosyal etkiler,

yaşlanmayı şekillendirebilecek faktörler olarak kabul edildi. Öte yandan sosyal gerontoloji, fiziksel çevrenin yaşlı insanlar üzerindeki kritik rolünü her zaman kabul etmiştir (Peace, Wahl, Mollenkopf ve Oswald, 2007).

Çevre psikolojisinin ortaya çıkışı ile birlikte 1960'larda ve 1970'lerde ise, çevresel gerontoloji için bir dizi yeni gelişmeler görülmektedir. Lindsley (1964)'in ortaya attığı “prostetik çevre” kavramı çevre gerontolojisi alanında yaygınlaşmıştır (akt. Wahl, Oswald ve Mollenkopf, 1999).

Murray (1938) ve Lewin'e (1951) doğrudan atıfta bulunularak Lawton ve Nahemow (1973)'un önerdikleri baskı-uyum modeli, güçlü 'çevresel baskı' ile bağlantılı olarak yaşlı kişinin azalan uyumun olumsuz yönde olduğuna dair varsayımları gerontolojide en çok üzerinde durulan ve bireylerin farklılıklarını dikkate alan çevre modellerinden biridir (akt. Peace, Wahl, Mollenkopf ve Oswald, 2007).

Kahana (1982) birey-çevre uyumu modelini referans alarak, birey çevre uygunluğu modelini alana kazandırmıştır.

Wahl ve Weisman (2003), incelemelerinde son yirmi yılda çevresel gerontolojideki araştırmaların daha çok özel ev ortamına ve kurumsal çevreye daha az odaklandığına dikkat çekmektedir (Wahl ve Weisman 2003 ve Kendig 2003; akt. Rantakokko, 2011).

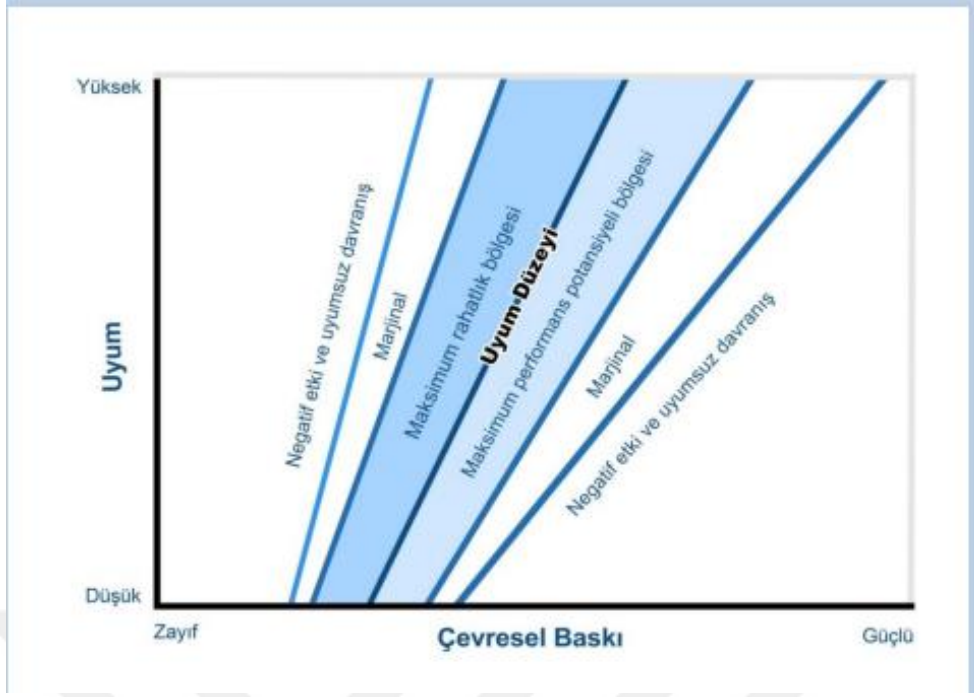
2.3. Çevre Gerontolojisindeki Model ve Perspektifler

Günümüzde yaygın olarak kullanılan ve hala geliştirilmekte olan çeşitli ekolojik modeller ve perspektifler bulunmaktadır.

2.3.1. Baskı-Uyum Modeli

Baskı-uyum modeli (Competence-Press model) (ekolojik model), çevresel gerontolojide kişi-çevre ilişkisinde yaygın olarak kullanılan ve Lawton ve Nahemow'un (1973) “uysal çevre hipotezi”nin (docility hypothesis) geliştirilmesiyle oluşturulan bir modeldir (Lawton ve Nahemow, 1973; akt. Rantakokko, 2011).

Bu modele göre, uyumun düşük düzeyde olması (hareketlilikte azalma gibi) ve çevresel baskının güçlü olması (kötü barınma koşulları gibi) yaşlı bireyin davranışı ve iyi olma hali üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır (Lawton ve Nahemow, 1973; akt. Phillips vd., 2010).

Şekil 2.2. Baskı-Uyum Modeli (Lawton ve Nahemow, 1973; akt. Pamuk, 2017)

Bu model bireyin gözlemlenebilir davranışının ve etkisinin “bireyin yeterliliğinin bir fonksiyonu” olduğunu varsaymaktadır. Bu nedenle teoriye genellikle 'yeterlilik-baskı' modeli denmektedir. Teori, yüksek yeterliliğe sahip bireylerin, daha düşük ya da daha az yeterliliğe sahip bireylere kıyasla, çevresel baskı ya da “strese” başarılı bir şekilde uyum sağlayabildiğini öne sürmektedir. Teori kısaca, birey ne kadar az yetkinse, çevresel faktörlerin o birey üzerindeki etkisinin o kadar büyük olduğunu vurgulamaktadır (Moore, 2018).

Şekil 2.2’ de verilen Baskı-Uyum Modeli’nin işleyişi şu şekildedir:

Lawton (1986), tarafından önerildiği gibi, modelin temel katkısı, uyarlanabilir davranışın ve/veya olumlu etkinin, bireysel yeterliliklerin ve çevresel baskının çok çeşitli kombinasyonlarından kaynaklanabileceğini göstermesidir. Bu kombinasyonlar, düşük yeterlilik ve güçlü baskı, yüksek yeterlilik ve zayıf baskı ve yeterlilik ve baskının bir denge durumu olmasıdır (akt. Smith, 2009). Yani, daha düşük yeterliliğe sahip bireyler, daha yüksek yeterliliğe sahip bireylere göre çevresel baskıya daha yatkındır. Çevresel baskı ve bireysel yetkinlik birleştğinde uyum sağlanabilir. Kişisel yeterlilik düşük olduğunda, uyarlanabilir davranış olasılıkları daha azdır. Kişisel yeterlilik, biyolojik sağlık, duyuşal işlevler, motor beceriler ve bilişsel işlevleri içermektedir. Çevresel bileşen, fiziksel çevre, kişisel çevre, sosyal çevre alanlarını

içermektedir. Bu ekolojik yaşlanma modelindeki önemli bir unsur, her insan için optimal bir işlev durumu sunan bireysel yetenekler ve çevresel taleplerin kombinasyonlarının olmasıdır (Rantakokko, 2011).

2.3.2. Birey- Çevre Uyumu Modeli

Kahana (1974) tarafından, birey-çevre ilişkisini, konut memnuniyeti ve iyi olma halinin belirleyicilerini anlamak için birey-çevre uyumu teorisi geliştirilmiştir (Kahana ve Kahana 1983; akt. Peace, vd., 2007). Bu bireysel farklılık temelli kavramsallaştırmada, kişisel tercihler veya ihtiyaçlar ile çevresel baskılar arasındaki uyumun çevresel tatmini ve psikolojik iyi oluşu beslediği öne sürülmektedir. Buna göre, birey-çevre uyum eksikliği tek başına çevrenin özelliklerinden veya kişisel tercihlerden kaynaklananların ötesinde ek sorunlar yaratabilecek kişisel tercih ve çevresel kaynaklar arasındaki tutarsızlıktır. Ayrıca, b-ç uyum eksikliğini, olumsuz sağlık ve zihinsel sağlık sorunlarını ortaya çıkarması muhtemel önemli bir kronik stres kaynağı olarak kavramsallaştırılmaktadır (Kahana 1982; akt. Peace, vd., 2007).

2.3.3. Sosyal Ekoloji ve Birey- Çevre Stres Modeli

Sosyal ekoloji, çevresel yapılar nedeni ile bakım kurumlarında bulunan kişilerin (personel ve kurum sakinleri) sosyal davranışları arasındaki bağlantılarını incelemektedir. Bu modelin ampirik uygulaması, bir 'bağımlılık-destek' senaryosu olarak nitelendirilen sağlam etkileşim kalıplarını tekrar tekrar belirleyerek, yaşlılıkta bağımlı davranış için sosyal çevrenin rolüne dair çıkarımlar üretmektedir. Bu etkileşim senaryosuna göre, personel, kurum sakinlerinin bağımlı davranışlarını aşırı derecede destekleme eğilimindeyken, bağımsız davranışlarını çoğunlukla göz ardı etmektedir (akt. Peace, vd., 2007).

Birey-çevre stresi (person–environment stress) modeli, özellikle yaşlılar için kurumlarda yerleşik veya örgütsel çevre nedeniyle mahremiyet veya kontrol eksikliği, güvenliğin az olması gibi çevresel koşulların stres uyandırdığını savunmaktadır (Schooler akt. Peace, vd., 2007). Yaşlanan bireylerin stres yaratan ortamlarla başa çıkma stratejileri birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin, bazı yaşlanan bireyler, “çevresel baskı” ile karşılaştıklarında, çevresel baskıyı psikolojik tehdit olarak algılamaktadırlar ve başa çıkma stratejisi olarak da ilgisizlik ve kayıtsızlıkla cevap vermektedirler (akt. Peace, vd., 2007).

2.3.4. Yere Bağlanma

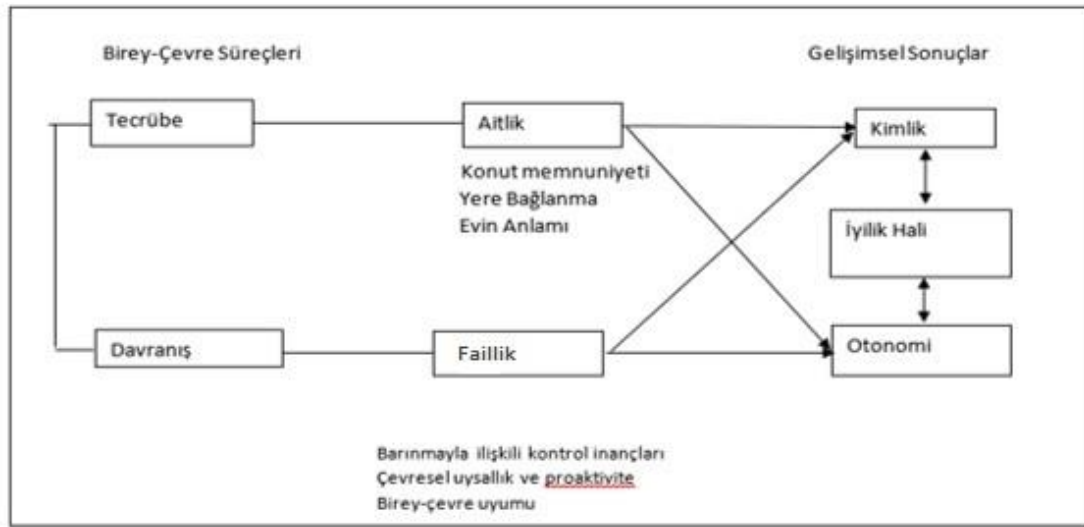
Aynı yerde uzun süre yaşamak, kişinin yaşadığı yerle arasında yoğun bilişsel ve duygusal bağ uyandırmaktadır. Bu bağ, bireyin yaşadığı yere karşı ve 'benim yerim' olarak nitelendirdiği yere karşı geliştirdiği yer kimliğidir (Wahl ve Oswald, 2010).

Rubinstein ve Parmelee (1992) yere bağlanmayı, bireyin tecrübelerinde önemli bir role sahip olan yere karşı, duyguları ve bağlılığı olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, yaşam tecrübeleri, üretildikleri yere karşı duygusal bağlar oluşturmaktadırlar. Bu bağlamda tecrübeler, yere bağlanma konusunda oldukça önemli bir role sahiptirler (Rubinstein ve Parmelee, 1992).

Rubinstein ve Parmelee (1992), yaşlılıkta bireylerin sosyal ağlara katılımı veya mahalli özellikleri reddetmesi durumunda, yaşadığı yere uyumunun da şekilleneceğini belirtmektedirler. Ahlbrandt (1984), Pittsburgh'daki çeşitli mahalleler üzerinde yaptığı bir çalışmada, yaş ve ikamet süresinin mahalleye ifade edilen bağlılıkla pozitif olarak ilişkili olduğunu bulmuştur (Ahlbrandt 1984; akt. Rubinstein ve Parmelee, 1992). Bu model, sadece mekandaki değişiklikleri değil, aynı zamanda bireylerdeki kognitif kapasite değişikliğini de ele almaktadır. Yer teorisine göre, “bozuk hafıza, öğrenme bozukluğu, bozulmuş muhakeme, duyulara artan bağımlılık ve yüksek düzeyde stres” gibi durumların, yapılı çevreyi değiştirerek telafi edilebileceği vurgulanmaktadır (Marshall, 2001, s. 129).

2.3.5. Yaşlılıkta Birey-Çevre Alışverişi Modeli

Wahl ve Oswald (2010), tarafından geliştirilen İleri Yaşta Birey-Çevre Alışverişi Konsepti, Aitlik (belonging) ve Faillik (agency) süreçleri olmak üzere iki önemli boyut içermektedir (akt. Oswald ve Wahl, 2013). Bu iki yapı, çevresel gerontolojide geliştirilen başlıca teorik yaklaşımları bütünleştirmek için yararlı bir temel sağlamaktadır. Aidiyet süreçleri, tüm birey-çevre (b-ç) deneyimlerini hesaba katmaktadır; faillik süreçleri ise, amaca yönelik birey-çevreye (b-ç) ait, bilişlerin, davranışların ve sosyal uygulamaların tüm yönlerini vurgulamaktadır (Wahl ve

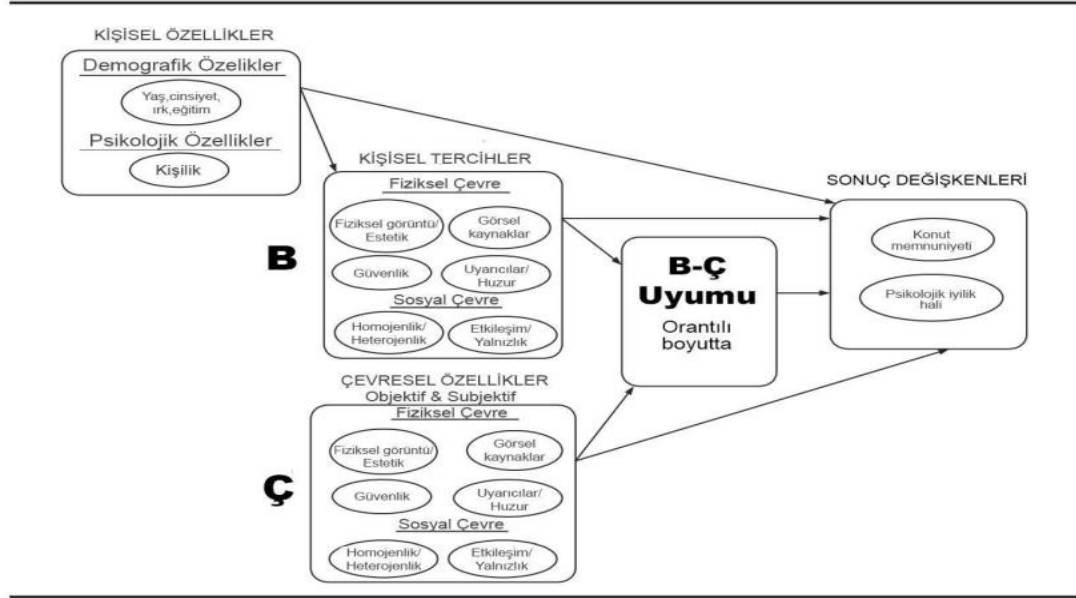

Şekil 2.3. Yaşlılıkta Birey-Çevre Alışverişi (Wahl ve Oswald, 2010, s. 114)

Aidiyet süreçleri, temel olarak fiziksel çevrelerin bilişsel ve duygusal olarak değerlendirilmesini ve temsil edilmesini ifade etmektedir. Birey-çevre aidiyeti, bireyin kendi çevresel geçmişine, bugününe ve geleceğine yönelik bilişsel yönelimini ifade etmektedir. Faillik süreçleri, özellikle fiziksel çevreye ilişkin algılanan kontrol edilebilirliği, bilişsel algı ve uyumu ifade etmektedir. Ayrıca, fiziksel çevre koşullarının güçlendirilmesi veya kısıtlanması, yaşlı bireyin işlevsel bozukluklarına ve ihtiyaçlarına göre uygunluk potansiyelleri değişmektedir. Kişiler yaşlandıkça işlevsel kapasite ve davranış esnekliğindeki azalma nedeniyle b-ç süreçlerinin özellikle yaşlılıkta önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, birbiriyle ilişkili bu iki b-ç karşılıklı değişim süreci, insanlar yaşlandıkça ortaya çıkan büyük gelişimsel sonuçlarla bağlantılıdır. Bu sonuçlar esas olarak, daha sonraki yaşamda genellikle temel gelişimsel görevler olarak kabul edilmektedir. Bu gelişimsel görevleri yerine getirmek için, birey-çevre aidiyeti ve birey-çevre faillik süreçlerinin önemli bir destekleyici rol oynaması beklenmektedir. Son olarak hem kimlik hem de özerkliğin aynı zamanda küresel anlamda da iyi olma ile ilişkili olduğu varsayılmaktadır. Bu terim en geniş anlamıyla, kişinin yaşamının bilişsel ve etkili değerlendirmelerinin yanı sıra hem somatik hem de zihinsel alanlarda sağlıklı yaşlanma sonuçlarını ele almak için kullanılmaktadır (Wahl ve Oswald, 2010).

2.3.6. Birey, Çevre ve Birey-Çevre İlişkisinin Yaşlıların Konut Memnuniyeti Üzerine Etkisi Modeli

Birey-çevre uyum modelini, bu model konut ve mahalle ölçeğinde ele alarak, sosyal ve fiziksel çevrenin birbirlerinden tamamen bağımsız olamayacağını ve etkileşim içinde olacağını vurgulamaktadır (Kahana, vd., 2003).

Şekil 2.4. Birey, Çevre ve Birey-Çevre Uyumunun Yaşlı Sakinlerin Konut Memnuniyeti ve İyilik Hali (Kahana vd., 2003, s. 438).

Yukarıda sözü edilen ve güncel olarak ele alınan modellerin farklılıkları bulunsa da temel ilkeleri bu çalışmanın kavramsal modelini oluşturmaktadır. Dolayısı ile bu çalışmada, birey-çevre uyumunu çok boyutlu analiz etmek üzere, söz konusu modellerden yararlanılmıştır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacı, yöntemi, sınırlılıkları, örneklem ve analiz yöntemi, ölçeğin geliştirilmesi ve aşamaları başlıkları altında yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Toplumlarda yaşlı oranının artmakta ve yaşlılıkla ilgili problemlerle daha sık karşılaşılmaktadır. Bu sorunlar yaşlının kendi bedensel ve sosyo-ekonomik durumundan kaynaklı olmasının yanı sıra onun dışındaki çevresel koşullardan da kaynaklanabilmektedir. Yaşlanma olgusu günümüzde bireysel bir sorun olmaktan çıkmış toplumsal bir olgu haline gelmiştir. Bu sorunların çözümleri üzerine yapılan gerontolojik araştırmalar; yaşlıların karşılaştıkları sosyal sorunların, adaletsizliklerin ve eşitsizliklerin bir boyutunun yaşadıkları çevre ile ilişkili olduğuna, yaşlıların yaşam çevrelerinin değiştirilmesi/düzenlenmesiyle bu sorunların ortadan kalkabileceğine vurgu yapmaktadır (Kurt, 2008).

Kişisel alan ve kişisel yer anlayışı yaşla birlikte gelişmekte ve özellikle ileri yaşlılıkta bu kavramlar farklı anlamlar kazanmaktadır. Bu bağlamda bireyin çevre ile uyum içinde olması yaşlının yaşam kalitesini iyileştirmekte, toplumsal saygınlığını ve benlik saygısını arttırmaktadır (Kalınkara ve Arpacı, 2013: 57). Yaşam çevresine yaşlı bireyin uyumu, bireyin kapasitesi, sağlık durumu ve yaşanan yerin maddi ve sosyal kapasitesi değişkenleri ile birlikte ele alınmaktadır. Ancak yerinde yaşlanma konsepti genel olarak birey çevre uyumunu açıklamaya yetmemektedir. Yerinde yaşlanma kavramı yaşlı bireyin çevre ile etkileşim durumunu tam olarak karşılayamamaktadır ve Türkçe literatürde yaşlı bireyler için birey-çevre uyumunu ele alan ampirik bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu nedenle literatüre yaşlı birey-çevre uyum kavramının kazandırılması gereklidir.

Bu kapsamda çalışmamızın genel olarak amacı, Yaşlı Birey-Çevre Uyum Ölçeği: Ölçek Geliştirilme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmasını gerçekleştirmektir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, literatür taraması ve ampirik araştırma olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Literatür bölümünün hazırlanmasında klasik literatür tarama metodu kullanılarak daha önceden birey ve çevre uyumu ile ilgili olarak yazılmış olan Türkçe ve İngilizce veri tabanları taranmıştır. Yapılan tarama sonucunda elde edilmiş olan bilgiler; Çevresel Gerontoloji, Çevre Gerontolojisindeki Model ve Perspektifler adı altında gruplandırılmıştır. Gruplandırma yapılırken konu ve kapsam içeriği dikkate alınarak gruplandırma yapılması esas alınmıştır.

Araştırmanın uygulama kısmında ise öncelikle, literatürden elde edilen unsurlar derlenmiş ve soru havuzu oluşturulmuştur. Soru önerme formlarına yönelik uzman görüşlerinin alınması, örneklem grup uygulaması, ardından nihai ölçek formunun elde edilmesi ve uygulama aşamaları olmak üzere ölçek geliştirme uygulamasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Oluşturulan nihai ölçek soru öneri formunun örneklem grup üzerinde uygulanması ve elde edilen verilerin SPSS 22 programı ve AMOS 24 programı ile analizleri yapıldıktan sonra da elde edilen bulgular yorumlanmış ve araştırma nihai haline getirilmiştir.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma literatürde, ulaşılabilmiş olan ve kaynakçada belirtilen kaynaklar çerçevesinde sınırlılığa sahiptir. Literatür bölümünün yazımı sırasında yayınlanmış veya ulaşılamamış yeni çalışmalar söz konusu olabilir. O nedenle daha sonraki yapılacak olan çalışmalarda olası yeni kaynaklardan da yararlanılması alansal katkı düzeyini arttırabilecektir.

Araştırmanın uygulama kısmında örneklem grubu olarak belirlenen Antalya’da ikamet eden 400 birey üzerinde hazırlanan ölçek ile veri elde etme çalışması yapılmıştır.

Araştırma kapsamının genişletilmesi, farklı bölgelerde de uygulama yapılması yoluyla araştırma kapsamının genişletilmesi alansal katkı düzeyini arttırabilecektir. Ancak zaman yetersizliği ve ulaşılabilirlik durumları değerlendirildiğinde, tarafımızdan kapsamın sadece belirtilen örneklem grubu üzerinde yapılması kararı alınmıştır. Araştırmanın belirtilen örneklem grubu üzerinde yapılması araştırmanın sınırlılığı olarak ifade edilebilir.

3.4. Örneklem ve Analiz Yöntemi

Yapılan çalışmalarda, araştırma çerçevesini oluşturan ve araştırma ile ilgili grubun seçildiği ve bu sayede araştırma sonuçlarının genellenebileceği gruplara “evren” adı verilmektedir (Coşkun, Altunışık ve Yıldırım, 2010).

Bilimsel araştırma çalışmalarında, belirlenmiş olan evreninin tümüne ulaşmak mümkündür. Ancak evren içerisinde yer alan herkese ulaşılması mümkün olmadığı için belirli bir hesaplama yöntemi kullanarak, evreni temsil edebilecek sayıda örneklem grubunun seçilmesi yoluna gidilmektedir (Ural ve Kılıç, 2021). Bu çalışmada örneklem büyüklüğü hesaplamasında Yazıcı ve Erdoğan (2004) tarafından hazırlanan ve aşağıda yer alan tablodan faydalanılmıştır. Bu hesaplamalar örneklemin evren büyüklüğüne göre %3-5 ve 10 örneklem hatası dikkate alınarak yapılmaktadır.

Tablo 3.1. Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyüklüğü	0.05 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7
100	80	71	77
500	217	165	196
750	254	185	226
1000	278	198	244
2500	333	224	286
5000	357	234	303
10000	370	240	313
25000	378	244	319
50000	381	245	321
100000	383	245	322
1000000	384	246	323
100 milyon	384	245	323

Kaynak: (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, s. 50).

Çalışmamızın ana evreni Antalya ili olarak 65 yaş üstü bireylerden oluşmaktadır. Araştırma evrenini oluşturan 251.256 (TÜİK, 2022) kişiyi temsil etmesi adına %95 güven aralığı (%5 kabul edilebilir hata oranı) dikkate alınarak, örneklem hesaplama tablosunda evreni temsil etme sayısı olarak belirtilen minimum 384 kişiye ulaşılması hedeflenmiştir. Hedeflenen değere ulaşabilmek adına Antalya ilinde ikamet eden amaca uygun örnekleme yöntemi ile 400 kişiye anket formu uygulanmıştır.

Anket uygulamasının gerçekleştirildiği örneklem grubu üzerinden elde edilmiş olan verilere SPSS 22 ve AMOS 24 istatistik programı kullanılarak faktör analizi, güvenirlik analizi ve korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilmiş olan bulgular değerlendirilip yorumlanmıştır. Bu değerlendirmeler sonucu elde edilen veriler ışığında da çalışmanın sonuç ve öneri kısmı oluşturulmuş ve çalışma nihai şekline getirilerek sonlandırılmıştır.

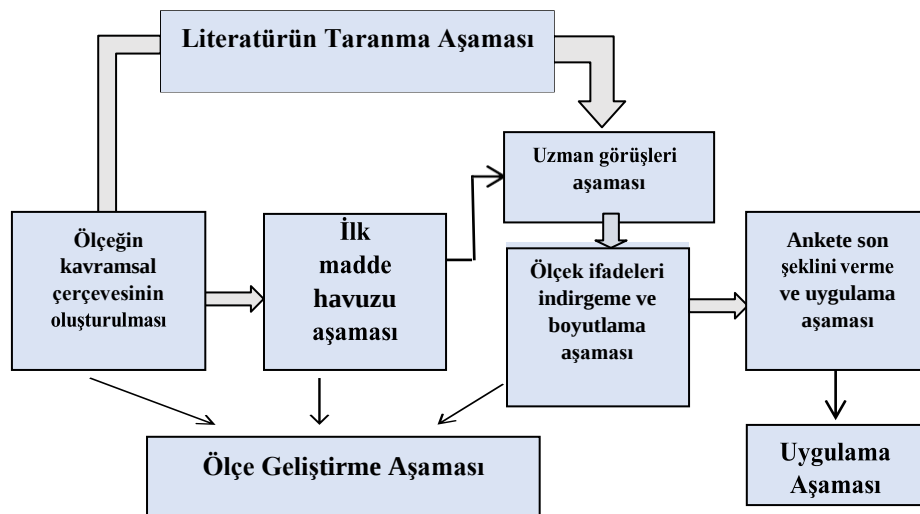
3.5. Ölçeğin Geliştirilmesi ve Aşamaları

DeVellis (2003)'e göre ölçek, doğrudan incelenemeyen değişkenler hakkında veri toplanması ve bu toplanan verilerin sayısallaştırılması amacıyla kullanılan ölçme aracıdır (Erdemir, 2008). Ölçeğin geçerlik ve güvenirliğinin düşük olmasının önüne geçilebilmesi için ölçeğin oluşturulması ve uygulanması aşamalarında belli süreçlere uyulması gerekmektedir (Karakoç ve Dönmez, 2014).

Ölçek geliştirme çalışmalarında Lawshe (1975) tarafından geliştirilen teknik hem basit hemde kullanışlı olmasından dolayı “modifiye Lawshe tekniği” sıklıkla kullanılmaktadır. Lawshe metodu aşamalarının sıralaması:

“Uzman grubunun oluşturulması, aday ölçek formunun hazırlanması, uzman görüşlerinin değerlendirilmesi, maddelere ilişkin kapsam geçerlik oranlarının ($KGO=CVR=Content\ Validity\ Ratio$) hesaplanması, ölçeğe ilişkin kapsam geçerlik indeksinin ($KGI=CVI=Content\ Validity\ Index$) hesaplanması, kapsam geçerlik oranları ve kapsam geçerlik indeksi ölçütlerine göre nihai formun oluşturulmasıdır” (Yeşilyurt ve Çapraz, 2018, s. 254).

Çalışmamızda daha detaylı anlatım için ölçek geliştirme aşamaları şematize edilerek Şekil 3.1’de belirtilen aşamalar takip edilmiştir.

Şekil 3.1. Ölçek Geliştirme Süreci Aşamaları (Çakır ve Taşgit, 2020, s. 27)

Şekil 3.1’de gösterildiği şekilde ölçek geliştirme süreci beş ana aşamadan oluşmaktadır. Bunlar;

Kavramsallaştırma Aşaması: Ölçek geliştirme aşaması detaylı bir literatür taramasıyla teorik zemin oluşturulur, mevcut yapının kapsam ve sınırlarının kesinleşmesi sağlanır ve literatür taraması sonucu elde edilen ve geliştirilmek istenen ölçeğin kavramsallaştırılması sağlanır.

İlk Madde Havuzu Aşaması: Kavramsallaştırma aşaması sonrası literatür taraması sonucu yapıyla ilgili geniş kapsamlı temsili unsurlar değerlendirilir. Elde edilen veriler ışığında ölçek soru önermeleri için yeterli sayıda örnek ifade ile ilk madde havuzunun oluşturulması sağlanır.

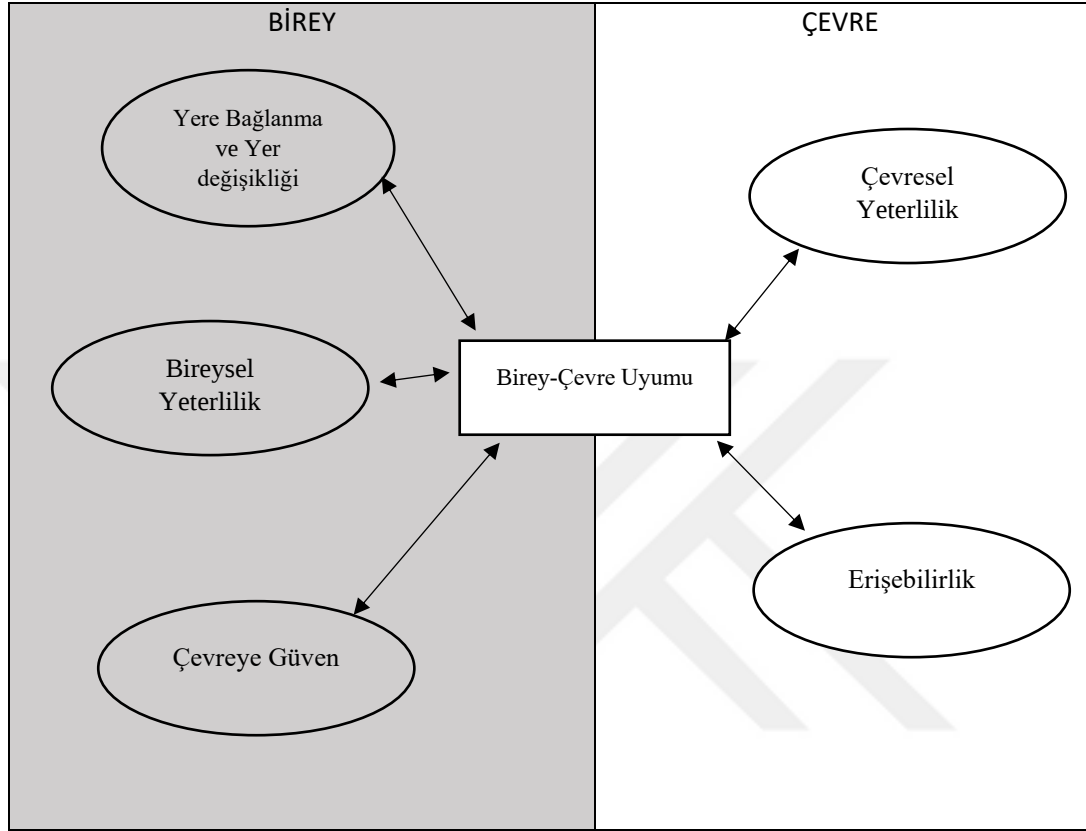
Uzman Görüşleri Aşaması: Bu aşamada oluşturulan ilk madde havuzdaki soru önermelerinin uygunluğunu değerlendirmek için alanında uzman olan kişilerin görüşlerine başvurulur. Uzman görüşüne göre soru önermeleri yeniden revize edilebilir.

Ölçek İfadeleri İndirgeme ve Boyutlandırma Aşaması: Bu aşamada alanında uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda ölçüm yapılmak istenen kavramı ölçme özelliğine sahip olacak soru önermeleri tespit edilip, gerekli görülmeyen soru önermeleri madde havuzdan çıkartılır. Ayrıca soru önermeleri ile birlikte varsa ölçek boyutlandırmaları yapılır.

Uygulama Aşaması: Uzman kişilerin görüşleri neticesinde ölçeğin son şekli oluşturularak ön uygulama yapılır. Uygulamada, soru önermelerinin “ifade anlaşılabilir” olma düzeyleri, “tek yargı bildirme” gibi etmenler ışığında tespit edilen durumlar için düzenleme yapılır. Ön uygulama sonrasında ölçeğin nihai ölçek konumuna geldiği varsayılarak, örneklem grubu üzerinde uygulaması yapılır. Bu aşamalardan sonra ölçek geliştirme çalışmaları sonlandırılır.

Birinci aşamada; ölçmek istediğimiz kavram olan 65 yaş üstü kişilerde birey çevre uyumu ile ilgili olarak Türkçe ve İngilizce alan yazında yayınlanmış olan çalışmalara yönelik kaynakça taraması yapılmıştır. Söz konusu literatür kaynaklarında yer alan 65 yaş üstü kişilerde birey çevre uyumu ile ilgili yazınsal unsurlar Çevresel Gerontoloji,

Çevre Gerontolojisindeki Model ve Perspektifler adı altında gruplandırılmıştı. Bu gruplamalara yönelik literatür kısmının oluşturulması ile birlikte yeni bir “yaşlı bireylerde birey çevre uyumu” kavramı oluşturulmuş ve Şekil 3.2’deki araştırma modeli tasarlanmıştır.

Şekil 3.2. Araştırma Modeli

İkinci aşamada; ölçmek istediğimiz kavram ile ilgili ilk madde havuzu oluşturulmuş, 65 yaş üstü bireyler için birey çevre uyumunu ölçebilecek soru önerme havuzu oluşturma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada alan yazında bahsi geçen birey çevre uyumunun ortak özellikleri de dikkate alınarak, ortak genel özellikleri ifade eden toplam 66 maddelik soru havuzu oluşturulmuştur.

Soru önermelerine yönelik olarak hazırlanan ilk madde havuzunda, maddelerin oransal biçimde birbirine eşit oranlarda olmasına değil, Yere Bağlanma ve Yer Değişikliği, Çevreye Güven, Bireysel Yeterlilik, Çevresel Yeterlilik ve Erişebilirlik olmak üzere düşünülen olası boyut özelliklerini kapsayacak şekilde olmasına dikkat edilmiştir. Yere Bağlanma ve Yer Değişikliği, Çevreye Güven, Bireysel Yeterlilik, Çevresel Yeterlilik ve Erişebilirlik özelliklerin 65 yaş üstü bireyler için birey çevre uyumunu açıklayıcı özelliklerde olması düşünülmüştür.

İlk madde havuzunda ölçeğin Yere Bağlanma ve Yer Değişikliği boyutunda toplamda 21 soru önermesi, Çevreye Güven boyutunda toplamda 9 soru önermesi, Bireysel Yeterlilik boyutunda toplamda 8 soru önermesi, Çevresel Yeterlilik boyutunda toplamda 12 soru önermesi ve Erişebilirlik boyutunda ise toplamda 16 soru önermesine yer verilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda ölçeğin Yere Bağlanma ve Yer Değişikliği boyutunda 11 soru önermesi elenmiş ve toplamda 10 soru önermesi kalmıştır. Çevreye Güven boyutunda 4 soru önermesi elenmiş ve toplamda 5 soru önermesi kalmıştır. Bireysel Yeterlilik boyutunda ise 3 soru önermesi elenmiş ve toplamda 5 soru önermesi kalmıştır. Çevresel Yeterlilik boyutunda ise 3 soru önermesi elenmiş ve toplamda 9 soru önermesi kalmıştır. Erişebilirlik boyutunda ise 3 soru önermesi elenmiş ve toplamda 13 soru önermesi kalmıştır.

Örneklem grubu üzerinde ön test çalışmasında ise Yere Bağlanma ve Yer Değişikliği boyutunda 1 soru ve çevresel yeterlilik boyutunda 1 soru olmak üzere iki adet soru ölçek maddelerinden çıkartılmıştır. Nihayetinde ise Yere Bağlanma ve Yer Değişikliği boyutunda 9 soru önermesi, Çevreye Güven boyutunda 5 soru önermesi, Bireysel Yeterlilik boyutunda 5 soru önermesi, Çevresel Yeterlilik boyutunda 8 soru önermesi ve Erişebilirlik boyutunda 13 soru önermesi ile ölçek nihai haline getirilmiştir.

Üçüncü aşama olan uzman görüşü aşamasında, soru havuzundaki soru önermelerinden hazırlanan ilk madde havuzunda 66 maddelik aday ölçek formuna yönelik olarak alanında uzman olan 10 uzman ile görüşme sağlanmıştır. Tablo 3.2’de ilk madde havuzunu değerlendiren uzmanların unvan dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.2. İlk Madde Havuzunu Değerlendiren Uzmanların Unvan Dağılımları

Prof.	Doç.Dr.	Dr.Öğr.Üyesi	Öğretim Görevlisi	Toplam
4	1	4	1	10

Alanında uzman kişilere gönderilen ilk madde havuzundaki soru önermeleri için Lawshe yöntemi doğrultusunda cevaplamaları istenmiştir. Uzman kişilerden değerlendirme yaparken;

Madde havuzundaki soru önermesinin gereksiz olduğunu düşünüyorsa, gereksiz veya ölçekten çıkartılmalı seçeneğini işaretlemesi; soru önermesinin yararlı ama yetersiz olduğunu düşünüyorsa, yetersiz-önerilen düzeltmeler yapıldıktan sonra kullanılabilir

seçeneğini işaretlemesi; soru önermesinin gerekli olduğunu düşünüyorsa gerekli-madde bu haliyle ölçekte yerini alabilir seçeneğini işaretlemesi istenmiştir.

Uzman kişilerin görüşleri ışığında 66 maddelik soru önermesinden 24 madde çıkartılarak 42 maddeye düşürülmüştür.

Bu aşamada soru önermelerine ilişkin alanında uzman kişilerin verdiği yanıtlar neticesinde, ilk madde havuzunda değerlendirilmiş ve ilk madde havuzunda yer alan soru önermelerine ait kapsam geçerlilik oranları (KGO) belirlenmeye çalışılmıştır.

Kapsam geçerlilik oranı (KGO), ilk madde havuzunu oluşturan maddelerin, ölçülmek istenen kavramı ölçmek için nicelik ve nitelik olarak yeterli olup olmadıklarının tespit edilmesinde kullanılan bir tekniktir. Kısaca ilk madde havuzunda yer alan soru önermelerinin her bir maddenin amaca ne derece hizmet ettiği ortaya konulur (Yeşilyurt ve Çapraz, 2018). KGO oranının hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılmaktadır. Bu formüle göre ilk madde havuzundaki herhangi bir soru önermesine “gerekli” görüşünü belirten uzman sayısının (Nu), “görüş belirten toplam uzman sayısının (N) yarısına” oranlanmasının 1 eksiği formülü ile hesaplama yapılmaktadır.

$$“ KGO = \frac{Nu}{N/2} -1 \text{ ve } KGO = \frac{Nu-N/2}{N/2},”$$

“Formülün elde edildiği değerler -1 (mutlak red) ile +1 (mutlak kabul) arasında değişiklik göstermektedir.”

Çalışmamızda

$$“KGO = \frac{Nu}{N/2} -1 \text{ formülü kullanılmıştır.}”$$

İlk madde havuzuna yönelik kapsam geçerlilik oranları (KGO), “gerekli” seçeneğini işaretleyen uzman sayısının, görüş belirten toplam uzman sayısının yarısına oranlanmasının 1 eksiği şeklinde hesaplanmıştır. 10 kişiden oluşan uzmanların sayısında minimum değer en az 0,62 olması şarttır (Veneziano ve Hooper, 1997). Veneziano ve Hooper (1997) tarafından belirtilen uzman kişilerin sayısına bağlı olarak olması gereken KGO değerleri Tablo 3.3’de verilmiştir.

Tablo 3.3. Uzman Sayısına Göre Geçerli Olacak Minimum Kapsam Geçerlilik Oranları

Uzman Sayısı	Minumum Kabul Edilebilir Oran	Uzman Sayısı	Minumum Kabul Edilebilir Oran
5	0,99	13	0,54
6	0,99	14	0,51
7	0,99	15	0,49
8	0,78	20	0,42
9	0,75	25	0,37
10	0,62	30	0,33
11	0,59	35	0,31
12	0,56	40+	0,29

Tablo 3.4. İlk Madde Havuzu İçin Elde Edilen KGO Oranları

YER DEĞİŞİKLİĞİ	KGO
1. Yaşadığım yerde kendimi yabancı hissetmiyorum.	0,80
2. Yaşadığım yer ihtiyaçlarımı (ulaşım, korunma, barınma hizmetlerine erişim vb.) karşılıyor.	0,80
3. Yaşadığım mahallede kendimi yalnız hissetmiyorum.	1
KGO Toplamı	2,6
ÇEVREYE GÜVEN	KGO
1. Yaşadığım yerle ilgili konularda yeterli bilgiye (ulaşım, alt yapı vb.) sahibim.	0,80
2. Yaşadığım mahallede kendimi güvende hissedirim.	0,80
3. Yaşadığım çevreyi (doğa ve yaşayan insanlar) seviyorum.	0,80
4. Kendimi yaşadığım yere ait hissediyorum.	1
5. Çevremde yaşayan kişiler bağımsızlığımı/özerkliğime saygı gösteriyor.	0,80
KGO Toplamı	4,2
BİREYSEL YETERLİLİK	KGO
1. Yaşadığım çevrede günlük yaşam aktivitelerimi bağımsız bir şekilde yerine getirebilirim.	0,80
2. Akıllı telefon ve/veya, tablet ve/veya bilgisayar gibi teknolojik aletler kullanabilirim.	0,80
3. Sağlığım ile ilgili problem yaşadığımda telefon veya online randevu sisteminden randevu oluşturabilirim.	0,80
4. Gitmek istediğim yerin mesafe olarak yaşadığım mahalleye uzak olması planımı değiştirmez.	0,80
KGO Toplamı	3,2
ÇEVRESEL YETERLİLİK	KGO
1. Sivil toplum örgütlerine ve faaliyetlerine, spor etkinlikleri ve güzel sanat aktivitelerine katılım sağlamak için çevremdekiler (aile üyeleri, arkadaş) bana destek olur.	1
2. Herhangi bir konu hakkında önemli bir karar vermek için bilgiye ihtiyaç duyduğumda çevremdeki insanlar yardımcı olur.	0,80
3. Yeni teknolojik gelişmeler olduğunda çevremde bunu öğrenmemde yardım edecek insanlar vardır.	0,80
4. İhtiyaç duyduğumda rahatlıkla çevremden yardım isterim.	0,80
KGO Toplamı	3,4
ERİŞEBİLİRLİK	KGO
1. Yaşadığım çevrede eczaneye kolaylıkla erişebilirim.	1
2. Yaşadığım çevrede sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişebilirim.	0,80
3. Yaşadığım çevrede arkadaşlarımla güzel vakit geçirebileceğim (açık alan, park, emekli kahvesi vb.) alternatif yerler mevcut.	0,80
4. Yaşadığım çevrede ihtiyaçlarımı (alışveriş, fatura ödeme, yeme-içme) rahatlıkla temin ederim.	1
5. Yaşadığım çevrede park-bahçe gibi halka açık alanlar yaşlılar için yeterlidir.	0,80
6. Yaşadığım çevrede yaşlılar egzersiz yapabileceği alanlara kolaylıkla erişebilir.	0,80
7. Yaşadığım çevrede kuaför-berber gibi kişisel ihtiyaçlarımı karşılayabileceğim alanlara kolaylıkla erişebilirim.	0,80
8. Yaşadığım yerde finansal işlemlerimi yapabileceğim banka/bankamatik (PTT) mevcuttur.	1
9. Yaşadığım çevrede ibadet yapabileceğim alanlar (cami, cemevi, kilise vb.) mevcuttur.	1
10. Yaşadığım yerde kamusal alanlara rahatlıkla ulaşım sağlayabilirim.	1
11. Yaşadığım çevrede sosyal katılımı destekleyen/sosyalleşebileceğim merkezler (gündüzlü hizmetler, kurslar, kurumlar, halk eğitim merkezi, spor salonu vb.) vardır.	0,80
12. Yaşadığım çevre toplu taşıma merkezlerine (metro, otobüs durağı, otogar, gar) yakındır.	1
KGO Toplamı	10,8

Çalışmamızda geliştirmek istediğimiz ölçeğe ait soru önermelerinin KGO formülü ile hesaplanmış oransal değerleri Tablo 3.4’de verilmiştir.

(KGİ) oranı; ölçekte yer almasına karar verilen maddelerin boyutlar açısından KGO değerlerinin ortalaması hesaplanarak elde edilir ve KGİ değeri testin tamamı için hesaplanır (Yeşilyurt ve Çapraz, 2018). Kapsam Geçerlik İndeksleri (KGİ)= KGO Toplamı / Soru Sayısı formülü kullanılarak hesaplanmaktadır ve hesaplamalar sonucunda ölçek boyutları $\alpha=0,05$ düzeyinde anlamlı olacak şekilde elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Ölçeğin yere bağlanma ve yer değişikliği boyutu için KGİ: 2,6/3: 0,866;

Ölçeğin çevreye güven boyutu için KGİ: 4,2/5: 0,840

Ölçeğin bireysel yeterlilik boyutu için KGİ: 3,2/4: 0,800

Ölçeğin çevresel yeterlilik boyutu için KGİ: 3,4/4: 0,850

Ölçeğin erişebilirlik boyutu için KGİ: 10,8/12: 0,90 değeri elde edilmiştir.

Veri analizi sonucunda elde edilmiş olan KGİ değeri ile KGÖ değeri karşılaştırılmıştır. KGİ değerinin KGÖ değerinden büyük olması, ölçekte yer alacak maddelerin kapsam geçerliğinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir (Batdı, 2013). Elde edilen verilerden KGİ ve KGÖ beklenen değeri kıyaslandığında ölçek sorularında yer alacak soru önermelerinin KGİ değerlerinin beklenen KGÖ değerine (0,80) (Tablo 3.5’de 0,05 Anlamlılık Düzeyinde KGÖ’lerin Minimum / Kritik Değerleri verilmiştir.) eşit ve yüksek olması, ölçek maddelerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu analizler sonucunda pilot uygulama için ölçek formu tamamlanmıştır. Soru önermelerinin cevaplandırılmasında 5 = kesinlikle katılıyorum, 4= katılıyorum, 3=kararsızım, 2=katılmıyorum ve 1 = kesinlikle katılmıyorum ifadelerinden oluşan 5’li Likert ölçekleme derecesi kullanılmıştır.

Tablo 3.5. 0,05 Anlamlılık Düzeyinde KGÖ'lerin Minimum / Kritik Değerleri (KGÖ=CVRcritical) Kabul Edilebilir Oranları

Uzman Sayısı	Minimum Değer	Uzman Sayısı	Minimum Değer
5	1.000	23	0.391
6	1.000	24	0.417
7	1.000	25	0.440
8	0.750	26	0.385
9	0.778	27	0.407
10	0.800	28	0.357
11	0.636	29	0.379
12	0.667	30	0.333
13	0.538	31	0.355
14	0.571	32	0.375
15	0.600	33	0.333
16	0.500	34	0.353
17	0.529	35	0.314
18	0.444	36	0.333
19	0.474	37	0.297
20	0.500	38	0.316
21	0.429	39	0.333
22	0.455	40	0.300

Dördüncü aşama da uzman görüşünden geçen, KGO ve KGÖ değerleri hesaplanan soru formu, 50 kişiden oluşan örneklem grubu üzerinde pilot test çalışması gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma sonucu elde edilen verilere güvenirlik analizi yapılarak Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach alfa değerinin kabul edilebilir değeri 0,70 olup, pilot çalışma sonucunda hesaplanan Cronbach alfa değeri 0,95 olarak bulunmuştur. Bu analiz sonucunda pilot ölçek tekrar uzman görüşüne sunulmuş, uzman görüşüne göre problemli olduğu düşünülen 2 madde ölçekten çıkartılmış ve toplamda 28 soru önermesi ile ölçek nihai halini almıştır.

4. BULGULAR

Çalışmamızın bulgular bölümünde faktör analizleri ve geçerlilik bulguları, değişkenlere ait tanımlayıcı bulgular, alt boyutlar arası korelasyon ile yapısal eşitlik modeli ve bulguları açıklanmıştır.

4.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Aşağıda demografik değişkenlerin (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim seviyesi) tablolar yardımı ile katılımcıların dağılım oranları gösterilmektedir.

Tablo 4.1. Demografik Yaş Özelliklerine İlişkin Dağılım (n:400)

Yaş Dağılımları	Frekans	%
65-74	341	85,2
75-84	53	13,3
85 ve üstü	6	1,5

Çalışma kapsamındaki örneklem grubunun yaş dağılımı incelendiğinde;

- ✓ Katılımcıların %85,3'nün (n=341) 65-74 yaş arasında,
- ✓ %13,3'nün (n=53) 75-84 yaş arasında,
- ✓ %1,5'nin (n=6) 85 yaş ve üstü olduğu görülmüştür.

Tablo 4.2. Demografik Cinsiyet Özelliklerine İlişkin Dağılım (n:400)

Cinsiyet	Frekans	%
Erkek	129	32,3
Kadın	271	67,7

Çalışma kapsamındaki örneklem grubunun medeni durumları incelendiğinde;

- ✓ Katılımcıların %32,3'ü (n=129) erkek,
- ✓ Katılımcıların %67,7'si (n=271) kadınlardan oluştuğu görülmektedir.

Tablo 4.3. Demografik Medeni Durumlarına İlişkin Dağılım (n:400)

Medeni durum	Frekans	%
Evli	229	57,2
Bekar	171	42,8

Çalışma kapsamındaki örneklem grubunun medeni durumları incelendiğinde;

- ✓ Katılımcıların %57,2'si (n=229) evli,
- ✓ Katılımcıların %42,8'nin (n=171) bekar oluştuğu görülmektedir.

Tablo 4.4. Demografik Eğitim Seviyelerine İlişkin Dağılım (n:400)

Eğitim seviyeleri	Frekans	%
Okuryazar değil	1	0,3
İlkokul	24	6
Ortaokul	38	9,5
Lise	143	35,8
Üniversite	194	48,4

Çalışma kapsamındaki örneklem grubunun eğitim seviyeleri incelendiğinde;

- ✓ Katılımcıların %0,3'ü (n= 1) okuryazar değil,
- ✓ %6'sı (n=24) ilkokul,
- ✓ %9,5'i (n=38) ortaokul,
- ✓ %35,8'i (n=143) lise,
- ✓ %48,4'ü (n=194) üniversite eğitimi aldığı görülmektedir.

4.2. Yapı Geçerliliği ve Güvenirliliğe İlişkin Bulgular

Ölçek formunun yapısal geçerliliğinin test edilmesi ve beş alt boyut üzerinden soru önermelerinin faktör yüklerinin belirlenmesi amacıyla faktör analizleri yapılmıştır. Faktör analizleri öncesinde verilerin uygunluğunun incelenmesi için Kaiser Meyer Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity testi yapılmıştır. Soru önermelerin kendi iç güvenilirlik düzeylerinin ölçümü için ise Cronbach Alfa değerleri incelenmiştir.

Alfa Katsayısı (Cronbach's Alpha) hesaplanırken iç tutarlılık katsayısının Cronbach alfa (α) değerinin yüksek olması ölçekteki maddelerin birbiriyle tutarlı ve aynı özelliği yoklayan maddeler olduğunu gösterir (Terzi, 2019).

Cronbach alfa değerinin 0,00 ile 0,40 aralığında çıkması ölçeğin güvenilir olmadığını göstermektedir, 0,40 ile 0,60 aralığında çıkması ölçeğin düşük güvenilirlikte olduğunu göstermektedir, 0,60 ile 0,80 aralığında çıkması ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir, 0,80 ile 1,00 aralığında çıkması ise ölçeğin yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Terzi, 2019).

Tablo 4.5. Güvenirlilik ve KMO Değerlerine İlişkin Bulgular

Birey-Çevre Uyum Ölçeği Alt Boyutları	Kümülatif Açıklanan Varyans Değeri	Cronbach's Alpha Değeri	Toplam Cronbach's Alpha Değeri
Erişebilirlik	42,66	0,93	0,94
Yere Bağlanma ve Yer Değişikliği	49,58	0,61	
Çevreye Güven	55,50	0,83	
Çevresel Yeterlilik	60,08	0,86	
Bireysel Yeterlilik	64,48	0,87	
Kaiser Meyer Ölçek Güvenirliliği Bartlett's Küresellik Testi Ki-Kare Sd P Değeri	0,94 6909,96 378 0,0001		

Araştırma çerçevesinde geliştirilmesi amaçlanan Birey-Çevre Uyum ölçeğinde 28 soru önermesi ve beş alt boyut (yere bağlanma ve yer değişikliği, çevreye güven, bireysel yeterlilik, çevresel yeterlilik ve erişebilirlik) bulunmaktadır. Ölçeğe ait beş alt boyut toplam varyansın %64,68'ini açıklayabildiği bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin toplam güvenirlilik değeri 0,94 olarak bulunmuştur.

Birey-Çevre Uyum Ölçeğinin;

- Erişebilirlik alt boyutunun toplam varyansın %42,66'sını açıklayabildiği bulunmuştur ve güvenirlilik değerinin (Cronbach's Alpha) 0,93 olduğu bulunmuştur.
- Yere bağlanma ve yer değişikliği alt boyutunun toplam varyansın %6,91'ini açıklayabildiği bulunmuştur ve güvenirlilik değerinin (Cronbach's Alpha) 0,61 olduğu bulunmuştur.
- Çevreye güven alt boyutunun toplam varyansın %5,91'ini açıklayabildiği bulunmuştur ve güvenirlilik değerinin (Cronbach's Alpha) 0,83 olduğu bulunmuştur.
- Çevresel yeterlilik alt boyutunun toplam varyansın %4,57'sini açıklayabildiği bulunmuştur ve güvenirlilik değerinin (Cronbach's Alpha) 0,86 olduğu bulunmuştur.
- Bireysel yeterlilik alt boyutunun toplam varyansın %4,40'ını açıklayabildiği bulunmuştur ve güvenirlilik değerinin (Cronbach's Alpha) 0,87 olduğu bulunmuştur.
- Bu sonuçlardan önermelerin ölçmeyi hedeflediği değişkenleri ölçmek için yeterli güvenilirlik düzeylerinin elde edildiği görülmektedir.

Araştırmanın teorik altyapısında bulunan değişkenlerin veri setini tam olarak yansıtıp yansıtmadığının anlaşılabilmesi için faktör analizleri uygulanmıştır. Faktör

analizlerinin gerçekleştirilebilmesi için gereken koşulların sağlanıp sağlanmadığını tespit etmek için Kaiser Meyer Olkin (KMO) testi uygulanmıştır. Kaiser Meyer Olkin (KMO) testi değeri 0,94 olarak bulunmuştur. Bu değer örneklem büyüklüğünün faktör analizi için “mükemmel” olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012).

Yapılan faktör analizine ilk olarak 40 madde ile başlanmış ve Varimax Dik Döndürme Tekniği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda yere bağlanma ve yer değişikliği alt boyutundan 6 madde; bireysel yeterlilik alt boyutundan 1 madde; çevresel yeterlilik alt boyutundan 4 madde ve erişebilirlik alt boyutundan 1 madde birden fazla boyutta yer aldığı için ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. 28 madde ile tekrar faktör analizi yapılmış ve 5 alt boyutta toplandığı görülmüştür.

Tablo 4.6. Faktör Analizine İlişkin Bulgular

SORU ÖNERMELERİ	Erişebilirlik	Yere bağlanma ve yer değişikliği	Çevreye güven	Çevresel yeterlilik	Bireysel yeterlilik
Yaşadığım çevrede park-bahçe gibi halka açık alanlar yaşlılar için yeterlidir.	,844				
Yaşadığım çevrede yaşlılar egzersiz yapabileceği alanlara kolaylıkla erişebilir.	,836				
Yaşadığım yerde kamusal alanlara rahatlıkla ulaşım sağlayabilirim.	,776				
Yaşadığım çevrede arkadaşlarımla güzel vakit geçirebileceğim (açık alan, park, emekli kahvesi vb.) alternatif yerler mevcut.	,773				
Yaşadığım yerde finansal işlemlerimi yapabileceğim banka/bankamatik (PTT) mevcuttur.	,730				
Yaşadığım çevrede sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişebilirim.	,723				
Yaşadığım çevrede kuaför-berber gibi kişisel ihtiyaçlarımı karşılayabileceğim alanlara kolaylıkla erişebilirim.	,661				
Yaşadığım çevrede eczaneye kolaylıkla erişebilirim.	,651				
Yaşadığım çevrede ibadet yapabileceğim alanlar (cami, cemevi, kilise vb.) mevcuttur.	,636				
Yaşadığım çevre toplu taşıma merkezlerine (metro, otobüs durağı, otogar, gar) yakındır.	,554				
Yaşadığım çevrede sosyal katılımı destekleyen/sosyalleşebileceğim merkezler (gündüzlü hizmetler, kurslar, kurumlar, halk eğitim merkezi, spor salonu vb.) vardır.	,521				

Yaşadığım çevrede ihtiyaçlarımı (alışveriş, fatura ödeme, yeme-içme) rahatlıkla temin ederim.	,396				
Yaşadığım yer ihtiyaçlarımı (ulaşım, korunma, barınma hizmetlerine erişim vb.) karşılıyor.		,795			
Yaşadığım yerde kendimi yalnız hissetmiyorum.		,786			
Kendimi yaşadığım yere yabancı hissetmiyorum.		,648			
Kendimi yaşadığım yere ait hissediyorum.			,821		
Yaşadığım çevreyi (doğa ve yaşayan insanlar) seviyorum.			,710		
Çevremde yaşayan kişiler bağımsızlığımı/özerkliğime saygı gösteriyor.			,703		
Yaşadığım yerle ilgili konularda yeterli bilgiye (ulaşım, alt yapı vb.) sahibim.			,579		
Yaşadığım mahallede kendimi güvende hissederim.			,490		
Yeni teknolojik gelişmeler olduğunda çevremde bunu öğrenmemde yardım edecek insanlar vardır.				,821	
İhtiyaç duyduğumda rahatlıkla çevremden yardım isterim.				,791	
Sivil toplum örgütlerine ve faaliyetlerine, spor etkinlikleri ve güzel sanat aktivitelerine katılım sağlamak için çevremdekiler (aile üyeleri, arkadaş) bana destek olur.				,746	
Herhangi bir konu hakkında önemli bir karar vermek için bilgiye ihtiyaç duyduğumda çevremdeki insanlar yardımcı olur.				,727	
Sağlığım ile ilgili problem yaşadığımda telefon veya online randevu sisteminden randevu oluşturabilirim.					,892
Akıllı telefon ve/veya, tablet ve/veya bilgisayar gibi teknolojik aletler kullanabilirim.					,867
Gitmek istediğim yerin mesafe olarak yaşadığım mahalleye uzak olması planımı değiştirmez.					,807
Yaşadığım çevrede günlük yaşam aktivitelerimi bağımsız bir şekilde yerine getirebilirim.					,383

Yukarıdaki tabloda Birey-Çevre Uyum ölçeğinin alt boyutlarının faktör yükleri verilmiştir.

Erişebilirlik alt boyutunun faktör yüklerini inceleyecek olursak;

✓ Yaşadığım çevrede park-bahçe gibi halka açık alanlar yaşlılar için yeterlidir sorusunun 0,844 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.

- ✓ Yaşadığım çevrede yaşlılar egzersiz yapabileceği alanlara kolaylıkla erişebilir sorusunun 0,836 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım yerde kamusal alanlara rahatlıkla ulaşım sağlayabilirim sorusunun 0,776 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım çevrede arkadaşlarımla güzel vakit geçirebileceğim (açık alan, park, emekli kahvesi vb.) alternatif yerler mevcut sorusunun 0,773 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım yerde finansal işlemlerimi yapabileceğim banka/bankamatik (PTT) mevcuttur sorusunun 0,730 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım çevrede sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişebilirim sorusunun 0,723 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım çevrede kuaför-berber gibi kişisel ihtiyaçlarımı karşılayabileceğim alanlara kolaylıkla erişebilirim sorusunun 0,661 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım çevrede eczaneye kolaylıkla erişebilirim sorusunun 0,651 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım çevrede ibadet yapabileceğim alanlar (cami, cemevi, kilise vb.) mevcuttur sorusunun 0,636 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım çevre toplu taşıma merkezlerine (metro, otobüs durağı, otogar, gar) yakındır sorusunun 0,554 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım çevrede sosyal katılımı destekleyen/sosyalleşebileceğim merkezler (gündüzlü hizmetler, kurslar, kurumlar, halk eğitim merkezi, spor salonu vb.) vardır sorusunun 0,521 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım çevrede ihtiyaçlarımı (alışveriş, fatura ödeme, yeme-içme) rahatlıkla temin ederim sorusunun 0,396 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.

Yere bağlanma ve yer değişikliği alt boyutunun faktör yüklerini inceleyecek olursak;

- ✓ Yaşadığım yer ihtiyaçlarımı (ulaşım, korunma, barınma hizmetlerine erişim vb.) karşılamıyor sorusunun 0,795 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım yerden taşınmayı düşündüm/düşünüyorum sorusunun 0,786 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım mahallede kendimi yalnız hissediyorum sorusunun 0,648 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.

Çevreye güven alt boyutunun faktör yüklerini inceleyecek olursak;

- ✓ Kendimi yaşadığım yere ait hissediyorum sorusunun 0,821 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım çevreyi (doğa ve yaşayan insanlar) seviyorum sorusunun 0,710 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Çevremde yaşayan kişiler bağımsızlığıma/özerkliğime saygı gösteriyor sorusunun 0,703 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım yerle ilgili konularda yeterli bilgiye (ulaşım, alt yapı vb.) sahibim sorusunun 0,579 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım mahallede kendimi güvende hissederim sorusunun 0,490 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.

Çevresel yeterlilik alt boyutunun faktör yüklerini inceleyecek olursak;

- ✓ Yeni teknolojik gelişmeler olduğunda çevremde bunu öğrenmemde yardım edecek insanlar vardır sorusunun 0,821 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ İhtiyaç duyduğumda rahatlıkla çevremden yardım isterim sorusunun 0,791 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Sivil toplum örgütlerine ve faaliyetlerine, spor etkinlikleri ve güzel sanat aktivitelerine katılım sağlamak için çevremdekiler (aile üyerleri, arkadaş) bana destek olur sorusunun 0,746 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Herhangi bir konu hakkında önemli bir karar vermek için bilgiye ihtiyaç duyduğumda çevremdeki insanlar yardımcı olur sorusunun 0,727 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.

Bireysel yeterlilik alt boyutunun faktör yüklerini inceleyecek olursak;

- ✓ Sağlığım ile ilgili problem yaşadığımda telefon veya online randevu sisteminden randevu oluşturabilirim sorusunun 0,892 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Akıllı telefon ve/veya tablet ve/veya bilgisayar gibi teknolojik aletler kullanabilirim sorusunun 0,867 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Gitmek istediğim yerin mesafe olarak yaşadığım mahalleye uzak olması planımı değiştirmez sorusunun 0,807 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.
- ✓ Yaşadığım çevrede günlük yaşam aktivitelerimi bağımsız bir şekilde yerine getirebilirim sorusunun 0,383 faktör yükü aldığı tespit edilmiştir.

Genel olarak Birey-Çevre Uyum ölçeğinin 5 alt boyutuna ait faktör yüklerine bakıldığı zaman erişebilirlik alt boyutunun 0,396 ile 0,795 aralıklarında faktör yükü aldıkları, yere bağlanma ve yer değişikliği alt boyutunun 0,648 ile 0,795 aralıklarında faktör yükü aldıkları, çevreye güven alt boyutunun 0,490 ile 0,821 aralıklarında faktör yükü aldıkları, çevresel yeterlilik alt boyutunun 0,727 ile 0,821 aralıklarında faktör yükü aldıkları ve son olarak bireysel yeterlilik alt boyutunun 0,383 ile 0,892 aralıklarında faktör yükü aldıkları tespit edilmiştir. Faktör analiziyle elde edilen faktör yüklerinin 0,60 ve üzerinde çıkması yüksek yük değeri; 0,30 ile 0,59 arasında çıkması orta düzey yük değeri olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, 2002). Bu doğrultuda alt boyutlara ait soru önermelerinin araştırma için yeterli düzeyde faktör yükü aldıkları gözlemlenmiştir.

4.3. Alt Boyutlara İlişkin Korelasyon Analizi Bulguları

Bu bölümde ölçeğin alt boyutları arasında korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 4.7. Alt Boyutlara Ait Korelasyon Analizi Bulguları

Alt boyutlar		Yere bağlanma ve yer değişikliği	Çevreye güven	Bireysel yeterlilik	Çevresel yeterlilik	Erişebilirlik
Yere bağlanma ve yer değişikliği	Pearson Corr Sig. (2-tailed)	1				
Çevreye güven	Pearson Corr Sig. (2-tailed)	,219** ,000	1			
Bireysel yeterlilik	Pearson Corr Sig. (2-tailed)	,116* ,021	,614** ,000	1		
Çevresel yeterlilik	Pearson Corr Sig. (2-tailed)	,135** ,007	,582** ,000	,582** ,000	1	
Erişebilirlik	Pearson Corr Sig. (2-tailed)	,152** ,002	,622** ,000	,641** ,000	,656** ,000	1

** p<0,01 * p<0,05.

Veri setine Pearson korelasyonu testi yapılmıştır.

Elde edilen bulgular;

✓ Yere bağlanma ve yer değişikliği alt boyutunun: çevreye güven alt boyutu ile arasında $r = 0,219$ kuvvetinde; çevresel yeterlilik alt boyutu ile arasında $r = 0,135$ kuvvetinde; erişebilirlik alt boyutu ile arasında $r = 0,152$ kuvvetinde, pozitif yönde anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ve bireysel yeterlilik alt boyutu ile arasında $r = 0,116$ kuvvetinde, pozitif yönde anlamlı ($p < 0,05$) bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

✓ Çevreye güven alt boyutunun: bireysel yeterlilik alt boyutu ile arasında $r = 0,614$ kuvvetinde; çevresel yeterlilik alt boyutu ile arasında $r = 0,582$ kuvvetinde; erişebilirlik alt boyutu ile arasında $r = 0,622$ kuvvetinde pozitif yönde anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

✓ Bireysel yeterlilik alt boyutunun: çevresel yeterlilik alt boyutu ile arasında $r = 0,582$ kuvvetinde; erişebilirlik alt boyutu ile arasında $r = 0,641$ kuvvetinde, pozitif yönde anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

✓ Çevresel yeterlilik alt boyutunun erişebilirlik alt boyutu ile arasında $r = 0,656$ kuvvetinde, pozitif yönde anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

4.4. Uyum İndekslerine İlişkin Bulgular

Ölçek alt boyutlarının soru önermelerine yönelik yapılan uyum değer analizi sonucu elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.8. Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndekslerine İlişkin Bulgular

Ölçüm (Uyum indeksleri)	İyi uyum	Kabul edilebilir uyum	Model
Genel model uyumu χ^2/df	≤ 3	$3 \leq \chi^2/df \leq 5$	2.702
Karşılaştırmalı uyum indeksleri CFI RMSEA	$0,950 \leq CFI \leq 1,00$ $0,0 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,90 \leq CFI \leq 0,95$ $0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$	0,915 0,065
Artırmalı uyum indeksi IFI	$0,95 \leq IFI \leq 1,0$	$0,90 \leq IFI \leq 0,95$	0.916
Tucker-Lewis indeksi TLI	$0,95 \leq TLI \leq 1,0$	$0,90 \leq TLI \leq 0,95$	0.905

Test edilen modelin, analiz edilen veri ile uyumunu sınamak için kullanılan uyum değerleri ki kare, serbestlik derecesi (χ^2/df), CFI ve RMSEA uyum indeksleridir. Ki kare (χ^2/df) değeri için ≤ 3 olması iyi uyum değerini göstermektedir; CFI değeri için $0,90 \leq CFI \leq 0,95$ aralığında olması kabul edilebilir değer olduğunu göstermektedir; RMSEA değeri için $0,05 \leq RMSEA \leq 0,08$ aralığında olması kabul edilebilir değer olduğunu göstermektedir (Orçan, 2018). Yaşlı Birey-Çevre uyum ölçeği ile ilgili

model verisi incelendiğinde elde edilen CMIN/df (2,702); RMSEA (0,065) değerleri ile modelin uygunluğu sonucuna varılmıştır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yaşlı nüfus oranındaki artış nedeniyle her geçen gün yaşlılıkla ilgili sorunlarla daha sık karşılaşmaktadır. Bu sorunlar yaşlının fiziksel, sosyal, ruhsal, ekonomik durumundan ve yaşlının dışındaki çevresel koşullardan kaynaklandığı ve yaşlıların yaşadığı çevrenin düzenlenmesinin bu sorunların çözülmesine katkı sağlayacağına düşünülmektedir (Kurt, 2008).

Ev ve yaşam çevresi özellikleri, bireysel maddi kapasite ve mahalle özellikleri, sosyal ağlar, hareketlilik gibi yaşlının yaşam çevresi ve iyi olma durumunu etkileyecek çevresel özelliklerin bütüncül bir şekilde ele alınarak yaşlı birey-çevre uyum kavramının alana kazandırılması ve yaşlı bireyin çevre ile ilişkisine yönelik daha geniş sosyal ilişki (komşuluk) özelliklerini kapsayacak kavramsallaştırma ve ölçme araçlarına ihtiyaç vardır.

Yaşam çevresi ile ilgili bu hedefleri içeren Yaşlı Birey-Çevre Uyum Ölçeği yaşlı bireylerin bireysel ve materyal kapasiteleri ile çevre kapasitesini tespit etmeyi ve uygunluk düzeyini ölçmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda yaşlı bireylerin çevre ile uyumunu ölçmek için literatüre ve konuda yapılacak araştırmalara katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı yaşlı bireyler için birey-çevre uyum ölçeğinin geliştirilmesi ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının gerçekleştirilmesidir.

Geliştirilecek ölçeğin kurama dayandırılması ölçeğin gücünü arttırmaktadır. Bu doğrultuda Lawton ve Nahemow'un (1973) "uysal çevre hipotezi"nin geliştirilmesiyle oluşturulan Baskı-Uyum Modeli; Kahana (1974) tarafından, birey-çevre ilişkisini, konut memnuniyeti ve iyi olma halinin belirleyicilerini anlamak için geliştirilen birey-çevre uyumu teorisi; mahremiyet veya kontrol eksikliği, güvenliğin az olması gibi çevresel koşulların stres uyandırdığını savunan Sosyal Ekoloji ve Birey- Çevre Stres Modeli; bireyin yaşadığı yere karşı ve 'benim yerim' olarak nitelendirdiği yere karşı geliştirdiği Yer Bağlanma Perspektifi; Wahl ve Oswald (2010), tarafından geliştirilen İleri Yaşta Birey-Çevre Alışverişi Konsepti; Birey-çevre uyum modelini, konut ve mahalle ölçeğinde ele alarak, sosyal ve fiziksel çevrenin birbirlerinden tamamen bağımsız olamayacağını ve etkileşim içinde olacağını vurgulayan Birey, Çevre ve Birey-Çevre İlişkisinin Yaşlıların Konut Memnuniyeti Üzerine Etkisi Modeli ölçek geliştirme çalışmamızın kuramsal çerçevesini oluşturmuştur.

5.1. Yaşlı Birey-Çevre Uyum Ölçeğinin Geliştirilmesi

Ölçek geliştirme çalışmalarında ölçeğin oluşturulması ve uygulanması aşamalarında belli süreçlere uyulması gerekmektedir (Karakoç ve Dönmez, 2014). Bu doğrultuda Lawshe (1975) tarafından geliştirilen teknik hem basit hem de kullanışlı olmasından dolayı “modifiye Lawshe tekniği” sıklıkla kullanılmaktadır. İlk olarak detaylı bir literatür taramasıyla teorik zemin oluşturulmuş, yapıyla ilgili geniş kapsamlı temsili unsurlar değerlendirilmiş ve elde edilen veriler ışığında ölçek soru önermeleri için 66 maddeden oluşan ilk madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan ilk madde havuzdaki soru önermelerinin uygunluğunu değerlendirmek için yaşlı ve çevre üzerinde çalışmış ve alanda uzman 10 kişinin görüşlerine başvurulmuştur.

5.2. Yaşlı Birey-Çevre Uyum Ölçeğinin Geçerliliği

Ölçeğin kapsam geçerliliği aşamasında, uzman görüşleri ve KGO hesaplamaları sonucunda 10 kişiden oluşan uzmanların sayısında minimum KGO değerinin en az 0,62 olması (Veneziano ve Hooper, 1997) dikkate alınarak 66 maddeden oluşan soru önermesi 42 maddeye düşürülmüştür. Soru formunun test edilmesi için 50 kişilik katılımcıdan oluşan bir örneklem grubunda pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma sonucu Cronbach alfa değeri 0,95 düzeyinde çıkmıştır ve bu değer kabul edilebilir 0,70 değerinin üstünde bir sonuçtur.

Çalışmanın evrenini Antalya ilinde ikamet eden 251.256 kişiyi temsil etmesi adına %95 güven seviyesinde (%5 kabul edilebilir hata oranı) dikkate alınarak, örneklem hesaplama tablosunda evreni temsil etme sayısı olarak belirtilen minimum 384 kişiye ulaşılması hedeflenerek 450 kişi geliştirilen ölçek formuyla teste tabi tutulmuştur. Ölçek formuyla elde edilen veriler, faktör analizi, geçerlilik ve güvenilirlik analizi ve korelasyon analizine tabi tutulmuştur.

Yapılan faktör analizleriyle Birey-Çevre Uyum ölçeğinin 5 alt boyutundan yere bağlanma ve yer değişikliği boyutunun 0,648 ile 0,795 aralıklarında; çevreye güven boyutunun 0,490 ile 0,821 aralıklarında; bireysel yeterlilik boyutunun 0,383 ile 0,892 aralıklarında; çevresel yeterlilik boyutunun 0,727 ile 0,821 aralıklarında ve erişebilirlik boyutunun 0,396 ile 0,844 aralıklarında faktör yükü aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Yapı geçerliliğine ilişkin yapılan faktör analizi sonucunda ki kare (χ^2/df) değeri için ≤ 3 olması iyi uyum değerini göstermektedir; CFI değeri için $0.90 \leq CFI \leq 0.95$ aralığında olması kabul edilebilir değer olduğunu göstermektedir; RMSEA değeri için $0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$ aralığında olması kabul edilebilir değer olduğunu göstermektedir (Orçan, 2018). Yapılan faktör analizi sonucunda Birey-Çevre uyum ölçeği ile ilgili model verisi incelendiğinde elde edilen CMIN/df (2,702); RMSEA (0,065); CFI (0,915) değerleri ile modelin uygunluğu sonucuna varılmıştır.

Ölçeğe yönelik korelasyon bulguları incelendiğinde yere bağlanma ve yer değişikliği alt boyutu ile çevreye güven alt boyutu arasında $r = 0,219$; Yere bağlanma ve yer değişikliği alt boyutu ile bireysel yeterlilik alt boyutu arasında $r = 0,116$ ($p < 0,005$); Yere bağlanma ve yer değişikliği alt boyutu ile çevresel yeterlilik alt boyutu arasında $r = 0,135$; Yere bağlanma ve yer değişikliği alt boyutu ile erişebilirlik alt boyutu arasında $r = 0,152$; Çevreye güven alt boyutu ile bireysel yeterlilik alt boyutu arasında $r = 0,614$; Çevreye güven alt boyutu ile çevresel yeterlilik alt boyutu arasında $r = 0,582$; Çevreye güven alt boyutu ile erişebilirlik alt boyutu arasında $r = 0,622$; Bireysel yeterlilik alt boyutu ile çevresel yeterlilik alt boyutu arasında $r = 0,582$; Bireysel yeterlilik alt boyutu ile erişebilirlik alt boyutu arasında $r = 0,641$; Çevresel yeterlilik alt boyutu ile erişebilirlik alt boyutu arasında $r = 0,656$ kuvvetinde, pozitif yönde anlamlı ($p < 0.01$) bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

5.3. Yaşlı Birey-Çevre Uyum Ölçeğinin Güvenirlilik Analizi

Cronbach alfa değerinin 0,00 ile 0,40 aralığında çıkması ölçeğin güvenilir olmadığını, 0,40 ile 0,60 aralığında çıkması ölçeğin düşük güvenilirlikte olduğunu, 0,60 ile 0,80 aralığında çıkması ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu, 0,80 ile 1,00 aralığında çıkması ise ölçeğin yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Terzi, 2019).

Elde edilen ölçeğin alt boyutlarının Cronbach's Alpha değerinin 0,61 ile 0,93 değeri aralığında olduğu, toplam güvenirlilik değerinin 0,94 olduğu sonucuna varılmıştır.

6. ÖNERİLER

Bu çalışma Antalya ilinde ikamet eden 65 yaş üstü 450 kişi ile yürütülmüştür. Bu alanda yapılacak yeni çalışmalar farklı büyüklükte örneklemelerle ve farklı eğitim düzeyine sahip katılımcılarla yürütülebilir.

Yeni yapılacak olan çalışmalarda il, ilçe merkez ikametgâh durumları göz önünde bulundurularak Yaşlı Birey-Çevre Uyumunu üzerindeki etkisi değerlendirilebilir.

Ayrıca Yaşlı Birey-Çevre Uyumunu Ölçeğinin farklı örneklem gruplarında uygulanarak elde edilen bulguları destekleyeceği, çalışmanın yapılabilecek yeni araştırmalarla alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AÇSHB, E. v. (2021, Haziran 6). *Yaşlı Nüfusun Demografik Değişimi (2020)*. Ankara: T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Müdürlüğü, T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/45354/yasli-nufus-demografik-degisimi-2020.pdf> adresinden alındı
- Aközer, M., Nuhurat, C., & Say, Ş. (2011). Türkiye'de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 103-127.
- Alptekin, D. (2011). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı.
- Armandola, E. (2005). Time and the Biology of Aging. *Medscape General Medicine*, 1-4.
- Baltes, M. M., & Barton, E. M. (1979). Behavioral analysis of aging: A review of the operant model and research. *International Journal of Behavioral Development*, 297-320.
- Batdı, V. (2013). İşbirlikli Öğrenmenin Yabancı Dil Öğretimindeki Öneme İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 158-165.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 470-483.
- Coşkun, R., Altunışık, R., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamaları*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Çakır, K., & Taşgit, Y. E. (2020). Stratejik Düşünmenin Temel Bileşenleri: Türk Yöneticiler Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 23-42.
- Çakmak, İ. C. (2014). *Yerinde Yaşlanma Olgusunun Konut Mekan Kullanımı Açısından Değerlendirilmesi*. İstanbul: İstanbul Telnik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erdemir, E. (2008). Yönetim ve Örgüt Araştırmalarında Ölçek Kullanımı: Yönetim Organizasyon Kongre Bildirileri Örneği. 16. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 397-403). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi.

- Eser, B., & Aksu, S. K. (2021). Yaşlanan Nüfus, Sorunlar ve Politikalar: Türkiye İçin Bir Değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 541-556.
- Eyüpoğlu, C., Şişli, Z., & Kartal, M. (2012). Yaşam Döngüsünde Yaşlılığın Psikolojik Boyutu. *Turkish Family Physician*, 18-22.
- Gökçe, H., & Orhan, K. (2011). Serbest Zaman Doyum Ölçeğinin Türkçe Geçerlilik Güvenirlik Çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 139-145.
- İçli, G. (2008). Yaşlılar ve Yetişkin Çocuklar . *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 29-38.
- Iecovich, E. (2014). Aging in place: From theory to practice. *Anthropological Notebooks*, 21-33.
- Kahana, E. (1982). A congruence model of person-environment interaction. M. P. Lawton, P. Windley, & T. O. Byerts içinde, *Aging and the environment: Theoretical approaches* (s. 97-121). New York: Springer.
- Kahana, E., Lovegreen, L., Kahana, B., & Kahana, M. (2003). Person, environment, and person-environment fit as influences on residential satisfaction of elders. *Environment & Behavior*, 434-453.
- Kalınkara, V. (2015). Yerinde Yaşlanma: Yaşlıların Konut ve Yakın Çevresinden Beklentileri Üzerine Nitel Bir Çalışma. 8. *Ulusal Yaşlılık Kongresi*, (s. 55-65). Denizli.
- Kalınkara, V., & Arpacı, F. (2013). Yerinde Yaşlanma. *VII.Ulusal Yaşlılık Kongresi* (s. 54-60). Karabük: ResearchGate.
- Kalınkara, V., & Arpacı, F. (2016). Yerinde Yaşlanma. V. Kalınkara içinde, *Yaşlılık Disiplinler Arası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler-2* (s. 399-422). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kalınkara, V., & Kapıkıran, Ş. (2017). Yerinde Yaşlanma Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 54-66.
- Karakoç, F. Y., & Dönmez, L. (2014). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Temel İlkeler . *Tıp Eğitimi Dünyası*, 39-49.
- Kurt, G. (2008). *Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış Sivas İli Örneği*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Toplumsal Yapı ve Değişme Bilim Dalı .
- Kurt, G., Beyaztaş, F. Y., & Erkol, Z. (2010). Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti. *Adli Tıp Dergisi*, 32-39.
- Kutsal, Y. G. (2003). Yaşlanan Dünya Yaşlanan Toplum Yaşlanan İnsan. *Hacettepe Toplum Hekimliği Bülteni*, 1-6.
- Lawton, M. P. (1983). Environment and Other Determinants of Well-Being in Older People. *The Gerontologist*, 349-357.

- Marshall, M. (2001). Dementia and Technology. S. M. Peace, & C. Holland içinde, *Inclusive Desing in an Aging Society* (s. 125-143). Bristol: The Policy Press.
- Moore, K. D. (2018). Environment and Ageing. M. W. Skinner, G. J. Andrews, & M. P. Cutchin içinde, *Geographical Gerontology* (s. 80-90). New York: Routledge.
- Nalbant, S. (2006). *Yaşlanmanın Biyolojisi*. İstanbul: XXXVI. Geleneksel Çubukçu Günleri Konuşması.
- Orçan, F. (2018). Açımlayıcı ve Doğrulamayı Faktör Analizi: İlk Hangisi Kullanılmalı ? *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 413-421.
- Oswald, F., & Wahl, H.-W. (2013). *Environmental Gerontology: Making Meaningful Places in Old Age*. New York: Springer Publishing Company.
- Özkan, M. (2017). *Yaşlılarda Mekan Aidiet: Yaşlılık ve Mekan İlişisine Sosyolojik Bakış*. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, H. (2015). *Yaşlanma ve Kırsal Yaşlılık*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Pamuk, D. (2017). *Sosyal, Psikolojik ve Fiziksel Çevrenin Yaşlılıkta Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Antalya Örneği*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gerontoloji Anabilim Dalı.
- Park, S., Han, Y., Kim, B., & Dunkle, R. E. (2015). Aging in Place of Vulnerable Older Adults: Person–Environment Fit Perspective. *Southern Gerontological Society* , 1327–1350.
- Peace, S., Kellaher, L., & Holland, C. (2006). *Environment and Identity in Later Life*. New York: Open University Press.
- Peace, S., Wahl, H.-W., Mollenkopf, H., & Oswald, F. (2007). Environment and Ageing. J. Bond, S. Peace, F. Dittmann-Kohli, & G. J. Westerhof içinde, *Ageing in Society* (s. 209-234). London: Sage Publications.
- Phillips, J., Ajrouch, K., & Hillcoat-Nalletamby, S. (2010). *Key Concepts in Social Gerontology*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Rantakokko, M. (2011). *Outdoor Environment, Mobility Decline and Quality of Life Among Older People* . Jyväskylä: University Library of Jyväskylä.
- Rowles, G. D. (1978). *Prisoners of Space ?* Colarado: Westview Press.
- Rowles, G. D. (2018). Being in Place Identity and Place Attachment in Late Life. M. W. Skinner, G. J. Andrews, & M. P. Cutchin içinde, *Geographical Gerontology* (s. 203-215). New York: Routledge.
- Rowles, G. G., & Bernard, M. (2013). Meaning and significance of place in old age. G. G. Rowles, & M. Bernard içinde, *Environmental Gerontology: Making meaningful places in old age*. (s. 3-24). New York: Springer.

- Rubinstein, R. L., & Parmelee, P. A. (1992). Attachment to place and the representation of the life . I. Altman, & S. M. Low içinde, *Place Attachment*. Plenum Press (s. 139-161). New York: Plenum Press.
- Seligman, M. E. (1975). *Helplessness*. New York: W. H. Freeman and Company San Francisco.
- Smith, A. E. (2009). *Ageing in Urban Neighbourhoods* . Great Britain: The Policy Press.
- Terzi, Y. (2019). *Anket, Güvenilirlik-Geçerlilik Analizi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü.
- TÜİK. (2022, Şubat 4). *Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) veri tabanı*. Türkiye İstatistik Kurumu: www.tuik.gov.tr adresinden alındı
- Ural, A., & Kılıç, İ. (2021). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Veneziano, L., & Hooper, J. W. (1997). A Method for Quantifying Content Validity of Health-Related Questionnaires. *American Journal of Health behavior*, 67-70.
- Wahl, H. W., & Oswald, F. (2010). Environmental Perspectives on Aging. D. Dannefer, & C. Phillipson içinde, *Handbook of Social Gerontology* (s. 111-124). London: Sage Publications.
- Wahl, H. W., & Weisman, G. D. (2003). Environmental Gerontology at the Beginning of the New Millennium: Reflections on Its Historical, Empirical, and Theoretical Development. *The Gerontologist*, 616–627.
- Wahl, H. W., Oswald, F., & Mollenkopf, H. (1999). Alter und Umwelt - Beobachtungen und Analysen der Ökologischen Gerontologie. H.-W. Wahl, & H. Mollenkopf içinde, *Alte Menschen in ihrer Umwelt: Beiträge zur Ökologischen Gerontologie* (s. 13-22). Opladen/Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Weil, J. (2019). Developing the Person–Place Fit Measure for Older Adults: Broadening Place Domains. *The Gerontologist*, 548-558.
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yeşilyurt, S., & Çapraz, C. (2018). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kullanılan Kapsam Geçerliği için Bir Yol Haritası. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 251-264.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Halil	Uyruğu	Türk
Soyadı	İMANCIOĞLU	Tel no	
Doğum tarihi		e-posta	

Eğitim Bilgileri

Mezun olduğu kurum		Mezuniyet yılı
Lise	Zeybekler Anadolu Lisesi	2012
Lisans	Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü	2018
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü	Devam Ediyor
Doktora		

İş Deneyimi

Görevi	Kurum	Süre (yıl-yıl)
Gerontolog	Aydın Devlet Hastanesi	2023-

Yayınlar ve Bildiriler:

YAŞLI BİREY-ÇEVRE UYUM ÖLÇEĞİ

Değerli Katılımcı, Bu anket çalışması Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümünde yapılan akademik bir çalışma için hazırlanmıştır. Çalışmadan elde edilen bilgiler sadece bilimsel amaçlar için kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Anketimize vereceğiniz samimi cevapların çalışmanın doğruluğunu direkt etkileyeceğini hatırlatır, katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Nilüfer KORKMAZ YAYLAGÜL

Halil İMANCIOĞLU

Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü
Bölümü

Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji

Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekan Yardımcısı

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE İLİŞKİN SORULAR

1. Cinsiyetiniz : ☐ Kadın ☐ Erkek
2. Medeni Durumunuz : ☐ Evli ☐ Bekâr
3. Yaşınız :
4. Eğitim Düzeyiniz : ☐ okur-yazar değil ☐ ilköğretim ☐ ortaokul ☐ lise ☐ üniversite

YAŞLI BİREY-ÇEVRE UYUM ÖLÇEĞİ

YAŞLI BİREY- ÇEVRE UYUM ÖLÇEĞİ ÖLÇÜTLERİ

- 1- Kesinlikle Katılmıyorum
2- Katılmıyorum
3- Kararsızım
4- Katılıyorum
5- Kesinlikle Katılıyorum

Lütfen her maddede tek bir şıkkı
işaretleyiniz.

Kesinlikle Katılmıyorum

Katılmıyorum

Kararsızım

Katılıyorum

Kesinlikle Katılıyorum

YERE BAĞLANMA VE YER DEĞİŞİKLİĞİ

Yaşadığım yerde kendimi yabancı hissetmiyorum.

1

2

3

4

5

Yaşadığım yer ihtiyaçlarımı (ulaşım, korunma, barınma hizmetlerine erişim vb.) karşılıyor.

1

2

3

4

5

Yaşadığım mahallede kendimi yalnız hissetmiyorum.	1	2	3	4	5
ÇEVREYE GÜVEN					
Yaşadığım yerle ilgili konularda yeterli bilgiye (ulaşım, alt yapı vb.) sahibim	1	2	3	4	5
Yaşadığım mahallede kendimi güvende hissedirim.	1	2	3	4	5
Yaşadığım çevreyi (doğa ve yaşayan insanlar) seviyorum.	1	2	3	4	5
Kendimi yaşadığım yere ait hissediyorum.	1	2	3	4	5
Çevremde yaşayan kişiler bağımsızlığımı/özerkliğime saygı gösteriyor.	1	2	3	4	5
BİREYSEL YETERLİLİK					
Yaşadığım çevrede günlük yaşam aktivitelerimi bağımsız bir şekilde yerine getirebilirim.	1	2	3	4	5
Akıllı telefon ve/veya, tablet ve/veya bilgisayar gibi teknolojik aletler kullanabilirim.	1	2	3	4	5
Sağlığım ile ilgili problem yaşadığımda telefon veya online randevu sisteminden randevu oluşturabilirim..	1	2	3	4	5
Gitmek istediğim yerin mesafe olarak yaşadığım mahalleye uzak olması planımı değiştirmez.	1	2	3	4	5
ÇEVRESEL YETERLİLİK					
Sivil toplum örgütlerine ve faaliyetlerine, spor etkinlikleri ve güzel sanat aktivitelerine katılım sağlamak için çevremdekiler (aile üyeleri, arkadaş) bana destek olur.	1	2	3	4	5
Herhangi bir konu hakkında önemli bir karar vermek için bilgiye ihtiyaç duyduğumda çevremdeki insanlar yardımcı olur.	1	2	3	4	5
Yeni teknolojik gelişmeler olduğunda çevremde bunu öğrenmemde yardım edecek insanlar vardır.	1	2	3	4	5
İhtiyaç duyduğumda rahatlıkla çevremden yardım isterim.	1	2	3	4	5
ERİŞEBİLİRLİK					
Yaşadığım çevrede eczaneye kolaylıkla erişebilirim.	1	2	3	4	5
Yaşadığım çevrede sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişebilirim.	1	2	3	4	5
Yaşadığım çevrede arkadaşlarımla güzel vakit geçirebileceğim (açık alan, park, emekli kahvesi vb.) alternatif yerler mevcut.	1	2	3	4	5
Yaşadığım çevrede ihtiyaçlarımı (alışveriş, fatura ödeme, yeme-içme) rahatlıkla temin ederim.	1	2	3	4	5
Yaşadığım çevrede park-bahçe gibi halka açık alanlar yaşlılar için yeterlidir.	1	2	3	4	5

Yaşadığım çevrede yaşlılar egzersiz yapabileceği alanlara kolaylıkla erişebilir.	1	2	3	4	5
Yaşadığım çevrede kuaför-berber gibi kişisel ihtiyaçlarımı karşılayabileceğim alanlara kolaylıkla erişebilirim.	1	2	3	4	5
Yaşadığım yerde finansal işlemlerimi yapabileceğim banka/bankamatik (PTT) mevcuttur.	1	2	3	4	5
Yaşadığım çevrede ibadet yapabileceğim alanlar (cami, cemevi, kilise vb.) mevcuttur.	1	2	3	4	5
Yaşadığım yerde kamusal alanlara rahatlıkla ulaşım sağlayabilirim.	1	2	3	4	5
Yaşadığım çevrede sosyal katılımı destekleyen/sosyalleşebileceğim merkezler (gündüzlü hizmetler, kurslar, kurumlar, halk eğitim merkezi, spor salonu vb.) vardır.	1	2	3	4	5
Yaşadığım çevre toplu taşıma merkezlerine (metro, otobüs durağı, otogar, gar) yakındır.	1	2	3	4	5